

Εικ. 3

Ο ΑΓΙΟΣ ΝΕΟΜΑΡΤΥΣ ΜΑΘΘΑΙΟΣ Ο ΕΚ ΓΕΡΑΚΑΡΙΟΥ, Ο ΕΝ ΡΕΘΥΜΝΗΙ ΜΑΡΤΥΡΗΣΑΣ

Θεόδωρος Ι. Ρηγινώτης,
Θεολόγος

Ο χριστιανισμός είναι Έκκλησία μαρτύρων και δέν υπάρχει εποχή χωρίς μάρτυρες, διότι ο Έχθρος του ανθρώπου (ο διάβολος) δέν παύει στιγμή νά πιέζει τούς φίλους του αληθινοῦ Θεοῦ, τούς υἱούς του φωτός, ν' ἀρνηθοῦν τήν πίστη τους καί νά πέσουν στά νύχια του. Τό τέλος τοῦ 19ου αἰώνα καί ὁ 20ός αἰώνας λαμπρύνονται μέ τό αἷμα ἑκατομμυρίων μαρτύρων, ἀρχίζοντας ἀπό τούς 222 Κινέζους ἀγίους νεομάρτυρες τοῦ Πεκίνου (Ιούνιος 1900) καί συνυπολογίζοντας τά πλήθη τῶν Ἑλλήνων ὀρθοδόξων πού βαसा-

νίστηκαν καί θανατώθηκαν ποικιλοτρόπως (ἀλλά δέν τούρκεψαν) στόν Πόντο, τήν Καππαδοκία καί τά μικρασιατικά παράλια, τίς ἑκατοντάδες χιλιάδες Σέρβους πού κατεσφάγησαν ἀπό τούς Οὐστάσι κατά τό Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (ἀλλά δέν ἐκλατινίστηκαν) καί τούς ἀναρίθμητους ὀρθοδόξους μάρτυρες πού θυσιάστηκαν ὡς χριστιανοί στά διάφορα ἀθεϊστικά καθεστῶτα, ὅπου Γῆς, καθῶς καί στά φασιστικά καθεστῶτα καί τίς κατεχόμενες ἀπό τούς ναζί χῶρες (ὅπως οἱ ἅγιοι ὀρθόδοξοι μάρτυρες τῶν Παρισίων, 20 Ἰουλίου, ὁ ἅγιος Γρηγόριος Περάντζε τοῦ Ἄουσβιτς, 6 Δεκεμβρίου, ὁ ἅγιος Ἀλέξανδρος Σμορέλ –13 Ἰουλίου– στή ναζιστική Γερμανία κ.ἄ.).

Ὁ 21ος αἰώνας ἐξάλλου εἶναι ἤδη αἰώνας πολλῶν μαρτύρων, πού σφαγιάζονται, ἀλλά δέν ἀρνοῦνται τό Χριστό, στήν Ἀσία (ιδίως στή Συρία) καί τήν Ἀφρική (Β. Ἀφρική, Νιγηρία, Κένυα κ.ἄ.) κάτω ἀπό τή σπάθη τοῦ τζιχαντισμοῦ. Οἱ μάρτυρες αὐτοί εἶναι εἴτε ὀρθόδοξοι, εἴτε Κόπτες καί Σύριοι «ἀντιχαλ-

κηδόνιοι» χριστιανοί (δηλ. ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων μονοφυσιτῶν, πού ἔχουν σχηματίσει στήν Αἴγυπτο, τή Συρία κ.ἄ. συμπαγεῖς χριστιανικές κοινότητες ἑκατομμυρίων χριστιανῶν ἤδη ἀπό τόν 5ο αἰώνα μ.Χ.), εἴτε ἄλλοι, ἐνῶ ὑπάρχουν καί μεμονωμένα μαρτύρια, ὅπως τοῦ ἱεραποστόλου π. Δανιήλ Συσόεφ στή Μόσχα στίς 19 Νοεμβρίου 2009.

Πόσοι ἀπό ὅλους αὐτούς εἶναι ἅγιοι, ὁ Θεός τό ξέρει. Ὅρισμένοι ἤδη ἔχουν ἐπισημανθεῖ ἀπό τήν Ἁγία μας Ἐκκλησία καί ἡ ἀγιότητά τους ἔχει διακηρυχθεῖ.

Ἀλλά καί στίς δικές μας «εἰρηνικές» κοινωνίες, καθημερινά ζοῦμε τό «μαρτύριο τῆς συνειδήσεως»: τούς χριστιανούς, ὅταν ὄντως προσπαθοῦν νά ἐφαρμόσουν τήν ἐντολή τοῦ Χριστοῦ, δέν τούς καίνε ζωντανούς, δέν τούς ἀποκεφαλίζουν, ἀκόμη δέν τούς ἀπολύουν ἀπό τήν ἐργασία τους (σέ δυτικές χῶρες παρατηρεῖται καί αὐτό), ἀλλά τούς ὑποτιμοῦν, τούς χλευάζουν, τούς ἐκβιάζουν ψυχικά, τούς θέτουν στό περιθώριο ὡς «ιδιόρρυθμοι», ἀντί νά τούς ὑψώσουν ὡς

παραδείγματα προς μίμησιν για να πάψει ή κοινωνία όλων τών χωρῶν να μετατρέπεται όλοένα καί περισσότερο σε κόλαση. Ποιοί τά πράττουν αυτά; Οί πολλοί, είτε επιθετικοί άθεϊστές, είτε επίσης «χριστιανοί», αλλά υποκριτές – «χριστιανοί», έπαναπαυμένοι στην ψευδαίσθηση ότι οί ίδιοι είναι δίκαιοι καί πώς, όποιος λαμβάνει σοβαρά υπόψιν τήν έντολή για άγάπη στους έχθρους καί όποιος νηστεύει, έξομολογείται, έκκλησιάζεται, δέν κλέβει, δέν μοιχεύει, δέν έξαπατά κ.τ.λ., είναι ακατάλληλος για τήν έκτίμησή τους.

Έτσι είναι, άδελφοί μου χριστιανοί. Όπως έπισημαίνει ένας σύγχρονος όρθόδοξος ιερέας: «Κάθε άγιος, όταν είναι ζωντανός, βρίσκεται πάντα επι-κηρυγμένος, διότι ως άληθινός καί τίμιος είναι πάντα άπρόβλεπτος καί μία ώρολογιακή βόμβα για τά ανθρώπινα στεγανά καθεστῶτα (βλ. άγιο Αθανάσιο, άγιο Νεκτάριο, άγιο Γαβριήλ έκ Γεωργίας κ.ά.). Μετά θάνατον όμως καθίσταται έξ αντιθέτου άνα-κηρυγμένος, άφου ως νεκρός είναι άκίνδυνος καί άσφαλής για τήν ψευτιά αύτου του

κόσμου. Κάθε Χριστιανός λοιπόν, ως μιμητής του ίδιου του άντιλεγόμενου Χριστού (Λουκ. β' 34), πρέπει πάντα να είναι καί έτοῦτος άντιλεγόμενος, μή προσδιορίσιμος σε ανθρώπινα καλούπια, κατηγορίες καί όμοιομορφίες, καί να μήν τόν συλλαμβάνει κανένας πουθενά, ως άεικίνητο μέσα στην θεϊκή άπέραντη άλήθεια, πράγμα τό όποιο θά τόν καθιστά πάντα άπρόβλεπτο καί επικίνδυνο, λαμβάνοντας μοιραίως τόν δρόμο τής άπόρριψης καί τής άποδοκιμασίας» (π. Διονύσιος Ταμπάκης, άρθρο «Μπήκες στά συρταράκια σου;», στό διαδίκτυο).

Τό μαρτύριο του άγίου Ματθαίου στό Ρέθυμνο

Η όθωμανική κατάκτηση τής Κρήτης άρχισε από τά Χανιά τό 1645, ενώ τό Ρέθυμνο έπεσε ένα χρόνο άργότερα. Ό άγιος νεομάρτυς Ματθαίος ό έκ Γερακαρίου έζησε κατά τόν πρώτο αιώνα τής Τουρκοκρατίας στό νησί, περίοδο βίας καί τρομοκρατίας, κατά τήν

όποια παρατηρούμε στην Κρήτη εϋρύτατο κύμα ἐξισλαμισμῶν (συχνά φαινομενικῶν) λόγω τῶν ἀφόρητων συνθηκῶν ζωῆς τῶν χριστιανῶν.

Ὁ ἅγιος, ἂν καί γιός ἱερέα –τοῦ παπᾶ Γεώργη ἀπὸ τὸ Γερακάρι– ἔγινε μουσουλμάνος καί νυμφεύθηκε τὴν Αἰσέ, κόρη τοῦ μουσουλμάνου κασάμππαση, δηλ. τοῦ «πρώτου τῶν κρεοπωλῶν» τοῦ Ρεθύμνου. Ζοῦσε στὸ τουρκοκρατούμενο Ρέθυμνο (περιορισμένο τότε στὴ σημερινή Παλαιά Πόλη) καί συγκεκριμένα στὴ συνοικία Γιαλί, ἡ ὁποία συμπίπτει μὲ τὴ δική μας ὁδὸ Ἀρκαδίου. Ὅμως ἡ σύζυγός του τὸν ἔβλεπε κάθε πρωὶ καί βράδυ νὰ κάνει τὸ σταυρὸ του. Ἀρχικά τῆς εἶπε πῶς ἐπρόκειτο γιὰ κατάλοιπο τῆς προηγούμενης ζωῆς του, πού τοῦ εἶχε γίνει συνήθεια· στὴν ἐπιμονή της ὅμως, παραδέχτηκε ὅτι ἦταν χριστιανός.

Ἐκείνη τότε τὸν πρόδωσε, καταδίδοντάς τον στὶς ὀθωμανικὲς ἀρχές ὡς ἐξωμότη ἀπὸ τὸ Ἰσλάμ. Ὁ ἅγιος κλήθηκε καί παρουσιάστηκε ἐνώπιον τοῦ καδὴ (ἡ, ὅπως λέμε στὰ

ἐλληνικά, τοῦ ἱεροδίκη), τοῦ δικαστικοῦ λειτουργοῦ τῆς Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, πού ἐκδίκαιε τίς ὑποθέσεις μὲ βάση τὸν μουσουλμανικὸ θρησκευτικὸ νόμο (τόν, κατὰ τοὺς μουσουλμάνους, «ιερό νόμο»). Ἐκεῖ, παρά τὴ βεβαιότητα τῆς θανατικῆς του καταδίκης, ὁμολόγησε τὴν πίστη του καί μάλιστα κατ' ἐπανάληψιν, δηλώνοντας: «Εἰ γὰρ Χριστιανὸς ἐγεννήθηκα καί Χριστιανὸς θ' ἀποθάνω». Ὁ ἱεροδίκης τὸν καταδίκασε σὲ ἀποκεφαλισμό.

Ἡ καταδίκη τοῦ ἀγίου συνέβη τὴν 1η Μαρτίου τοῦ ἔτους 1112 τῆς μουσουλμανικῆς χρονολόγησής (ἔτος Ἐγίρας) καί τὸ ἔγκλημά του ἔθεωρεῖτο ἡ ἐξωμοσία ἀπὸ τὸ Ἰσλάμ, ὅτι δηλαδή, ἐνῶ ἦταν μουσουλμάνος, ἔγινε χριστιανός. Κατὰ τὸν μουσουλμανικὸ θρησκευτικὸ νόμο, ἡ ἐξωμοσία ἀπὸ τὸ Ἰσλάμ πρὸς ὅποιονδήποτε θρησκεία τιμωρεῖται μὲ θάνατο (βλ. σειρά ἄρθρων στὴν ἐνότητα «Ἀποστασία» στὸν ιστότοπο «Greek Murtadeen: Ἕλληνες ἀποστάτες ἀπὸ τὸ Ἰσλάμ», <https://greekmurtadeen.wordpress.com/>).

Εικ. 4

Γιά τή συνέχεια δέν ὑπάρχει καμία καταγεγραμμένη πληροφορία. Φαίνεται ὅμως ὅτι, μετά τήν ἐκτέλεσή του, κάποιοι συγχωριανοί του Γερακαριανοί (ἴσως μάλιστα συγγενεῖς του ἢ ἐνδεχομένως καί ὁ ἱερέας πατέρας του) πήραν τό ἱερό λείψανό του καί τό ἐνταφίασαν στήν πλαγιά τοῦ ὄρους Κέντρος (εἰκ. 4), νότια του χωριοῦ, σέ τοποθεσία πού ἔμεινε γνωστή μέ τό τοπωνύμιο «στοῦ Μαθιοῦ τό μνήμα» ἢ «στοῦ Μαθιουλῆ τό μνήμα» καί «στοῦ Μαθιουλᾶκη τό μνήμα» (Μαθίός, Μαθιουλῆς καί Μαθιουλᾶκης εἶναι ὑποκοριστικά τοῦ ὀνόματος Ματθαῖος). Μάλιστα, σέ κάποια ἀπόσταση ὑψηλότερα, βρίσκεται τοποθεσία μέ τό ὄνομα «τοῦ Παπα-

Εικ. 3

Εικ. 5

διας τό μνημα», όπου εικάζεται από τόν τοπικό πληθυσμό ότι ετάφη –υπό άγνωστες συνθήκες– ή μητέρα του.

Οί ταφές αυτές έγιναν σ' εκείνη τήν όρεινή περιοχή πιθανόν γιά τόν φόβο τών Όθωμανών, ίσως δέ ή έκταση εκείνη ανήκε στήν οικογένεια του άγίου. Άν όλη ή βουνοπλαγιά ήταν ήδη άρπαγμένη από «Τούρκους» (δηλ. μουσουλμάνους), ίσως τά συγκεκριμένα σημεία παραχωρήθηκαν από συγγενείς του κρυπτοχριστιανούς, πού πιθανόν φύλασαν τίς δύο ταφές μυστικές γιά χρόνια από τούς υποτιθέμενους όμοθρήσκους τους. Όλα αυτά βεβαίως δέν υπερβαίνουν τό επίπεδο τής εικάσις.

Σύμφωνα μέ τίς μαρτυρίες ήλικιωμένων Γερακαριανών, ό συγκεκριμένος τάφος υπήρχε μέχρι τά μέσα τής δεκαετίας του 1990 (έγκαταλελειμμένος όμως από αιώνες και άνερεύνητος γιά ιερά λείψανα – τά όποια ίσως είχαν ανακομισθεϊ ήδη από τήν εποχή τής Τουρκοκρατίας και δέν γνωρίζουμε τήν τύχη τους), όποτε μιά άνεπιτυχής προσπάθεια

διάνοιξης άμαξιτου δρόμου στήν περιοχή επέφερε τήν καταστροφή του. Σήμερα, δυστυχώς, μόνο σωριασμένες πέτρες και βράχια στήν κατηφορική πλαγιά μās επιτρέπουν νά υποθέσουμε τήν ακριβή θέση του.

Τό Γερακάρι ή ό Γερακάρης, τό χωριό του άγίου, πού ανήκει στήν παλαιά επαρχία και τό σημερινό δήμο Άμαρίου, χτισμένο στό όρος Κέντρος και σέ ύψόμετρο 680 μ., είναι ένα από τά ψηλότερα χωριά τής Κρήτης, μέ ιστορικές ρίζες στή βυζαντινή εποχή, όπως μαρτυρεί και τό όνομά του (γερακάρης = εκπαιδευτής κυνηγετικών γερακιών). Άναφέρεται ήδη στίς καταγραφές του 16ου αιώνα (άπό τόν Φραντζέσκο Μπαρότσι και τόν Καστροφύλακα). Στο βιβλίο *Τό Όθωμανικό Κτηματολόγιο του Ρεθύμνου*, σελ. 445-446, καταγράφονται, τό 1670, 83 χριστιανικές ιδιοκτησίες γής (μεταξύ αυτών δύο εκκλησιαστικές) και 10 «τουρκικές» (μουσουλμανικές). Πόσοι από αυτούς πιθανόν ήταν κρυπτοχριστιανοί, δέν μπορούμε νά γνωρίζουμε. Στήν αϊγυπτιακή απογραφή του 1834 άνα-

φέρεται μέ 20 χριστιανικές καί 20 μουσουλμανικές οίκογένειες (περισσότερα βλ. στό βιβλίό τοῦ Στέργιου Γ. Σπανάκη, *Πόλεις καί χωριά τῆς Κρήτης στό πέρασμα τῶν αἰώνων*, Ἡράκλειο 1991, τόμ. 1, σελ. 210-220).

Τό χωριό εἶναι γνωστό γιά τά περίφημα κεράσια του, τά ἄνυδρα κηπευτικά τοῦ ὄροπεδίου «Γιοῦς Κάμπος» (πιθανόν «τῆς Ἡοῦς ὁ Κάμπος», δηλ. τῆς αὐγῆς), ἀλλά καί γιά τήν ἱστορία του, ἰδιαίτερα τήν ἐνεργό συμμετοχή του στούς ἀπελευθερωτικούς ἀγῶνες τοῦ λαοῦ μας, τόσο κατά τήν Τουρκοκρατία ὅσο καί κατά τήν περίοδο τῆς ναζιστικῆς Κατοχῆς. Μαζί μέ ἄλλα ἐπτά μαρτυρικά χωριά τοῦ Κέντρου (τά χωριά Βρύσες, Γουργοῦθοι, Καρδάκι, Σμιλές, Δρυγιές, Ἄνω Μέρος καί Κρύα Βρύση) καταστράφηκε ὁλοσχερῶς ἀπό τούς ναζί στίς 22 Αὐγούστου 1944, ἡμέρα, κατά τήν ὁποία τελεῖται ἐκεῖ τιμητική ἐπετειακή ἐκδήλωση.

Τό ἔγγραφο τῆς καταδικαστικῆς ἀπόφασης κατά τῆς ζωῆς τοῦ ἁγίου δημοσιεύεται, μέ αὔξοντα ἀριθμό 122, στίς σελίδες 117-118 τοῦ βιβλίου *Ἐγγραφα Ἱεροδικείου Ρεθύμνης, 17ος-18ος αἰῶνας. Οἱ μεταφράσεις τοῦ “Βήματος” Ρεθύμνης*, πού ἐκδόθηκε ἀπό τή Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Ρεθύμνου τό 1995 μέ ἐπιμέλεια τοῦ τότε διευθυντῆ της Γιάννη Ζ. Παπιομότογλου.

Ἔχει ὡς ἐξῆς:

ΑΝΑΦΟΡΑ

1 Μαρτίου 1112 (1700).

*Ἀναφορά Ἀϊσές θυγατρὸς
τοῦ Ἀβδουλλάχ πρώτου τῶν κρεοπωλῶν
(κασάμπμαση)
κατοίκου τῆς πόλεως Ρεθύμνης
τῆς συνοικίας Γιαλί.*

*Ἡ ταπεινὴ ἀναφορά μου εἶνε ἡ ἐξῆς: «Πρό
ἐνός ἔτους, ἐνώπιον τοῦ ὑψηλοῦ ἱεροδικαστηρίου, ἡξιώθη νά δεχθῇ τήν θρησκείαν τοῦ
Ἰσλάμ ὁ ἐκ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Γερακάρι*

τῆς ἐπαρχίας Ἀμαρίου ὁ Μαθιός, υἱός τοῦ παπᾶ Γεώργη, μέ τόν ὁποῖον συνεζεύχθη. Ἀπό καιροῦ παρετήρουν μερικάς συνηθείας του ἀντικειμένας εἰς τήν θρησκείαν τοῦ Ἰσλάμ, ἀλλά δέν ἀπέδωκα σημασίαν. Πρό ὀλίγου ὁμως χρόνου τόν εἶδα νά κάνη τόν σταυρόν του. Τόν παρηκολούθησα ὀλίγες ἡμέρες καί τόν ἔβλεπα μέ τά μάτια μου, νά κάνη τό σημεῖον τοῦ Σταυροῦ κάθε πρωΐ καί κάθε βράδυ. Μιά μέρα ἀπεφάσισα νά τόν ἐρωτήσω. Καί εἰς ἀπάντησιν μοῦ λέγει: “Εγώ ἐγεννήθηκα Χριστιανός καί ἔχω συνηθίσει νά κάνω τόν σταυρόν μου τό πρωΐ καί τό βράδυ”.

Τόν ἐρωτῶ πάλιν: “Τώρα εἶσαι Χριστιανός ἤ Μουσουλμάνος;”.

Χωρίς νά διστάσῃ καθόλου μοῦ ἀπήντησεν: “Εγώ Χριστιανός ἐγεννήθηκα καί Χριστιανός θ’ ἀποθάνω”.

Τοῦ εἶπα ὅτι θά τό φανερώσω εἰς τόν πατέρα μου, αὐτός δέ ἀνοιξε τήν πόρτα, ἐβγήκε, τήν ἔκλεισε μέ θυμόν καί ἔφυγε. Τό φανερώων ἐνώπιον τοῦ Ἱεροδικείου καί ζητῶ νά ἐφαρμοσθῇ ὁ θρησκευτικός νόμος.”

Ὁ Ἱεροδίκης Χατζῆ Ἀλή Ἐφέντης ζητῶ τήν προσαγωγήν του.

Τόν προσήγαγεν ὁ κλητήρ τοῦ Ἱεροδικείου. Ἐρωτηθεὶς ἐνώπιον τοῦ Ἱεροῦ Νόμου καί τῶν κατωτέρω ὑπογεγραμμένων μαρτύρων ἀπήντησε χωρίς νά διστάσῃ: «Εγώ Χριστιανός ἐγεννήθηκα καί Χριστιανός θ’ ἀποθάνω».

Τό εἶπε κατ’ ἐπανάληψιν. Μετά τήν ὁμολογίαν του ἐνώπιον τοῦ Ἱεροδικείου καί τῶν μαρτύρων πρέπει ν’ ἀποκεφαλισθῇ, κατὰ τόν Ἱερὸν Νόμον. Ἀλλά, συμφώνως πρὸς τήν γνωμοδότησιν τοῦ μεγάλου Ἱεροδιδασκάλου Ἰμάμη Ἀζάμ, δέον νά ἐπαναληφθῇ πρὸς αὐτόν ἡ ἐρώτησις ἂν μετανοῇ καί ἂν δέχεται τήν θρησκείαν τοῦ Ἰσλάμ ἢ ἂν προτιμᾷ ν’ ἀποθάνῃ.

Τόν ἐρωτῶ πάλιν. Καί μέ βραχνήν καί σιγανήν φωνήν ἀπαντᾷ: «Εγώ Χριστιανός ἐγεννήθηκα καί Χριστιανός θ’ ἀποθάνω».

Οὕτω ἀπελογήθη. Ἐπειδὴ μετὰ τήν ὁμολογίαν του ἐνώπιον τοῦ Ἱεροῦ Δικαστηρίου καί ἐνώπιον τῶν μαρτύρων ἐπιβάλλεται ν’ ἀποκεφαλισθῇ.

Ἀποφασίζω
Νά κοπῇ (Ἀποκεφαλισθῇ)

Οἱ Μάρτυρες

Μεχμέτ τοῦ Ἀλή, ὑποδηματοποιός –

Χατζῆ Ἀλή τοῦ Σαπρῆ, κουρεύς –

Χατή Χασάν Χαλήλ τοῦ Βελῆ –

Ἰβραῖμ Σατήρ τοῦ Μεχμέτ

Ὁ Ἱεροδίκης

ΧΑΤΖΗ ΑΛΗ ΕΦΕΝΤΗΣ

Ἐδῶ ἀξίζει νά αναφέρουμε ὅτι στό ἐν λόγω βιβλίο περιλαμβάνονται καί ἄλλοι πνευματικοί θησαυροί, ὅπως ἡ ἀναφορά σέ τουλάχιστον ἓνα ἀκόμη νεομάρτυρα, ὀνόματι Ἰωάννης, κρυπτοχριστιανό ἀπό τό χωριό Ἀκτοῦντα τῆς ἐπαρχίας Ἁγίου Βασιλείου, ἀπό ἐξισλαμισθεῖσα οἰκογένεια (κρυπτοχριστιανῶν;), ὁ ὁποῖος ἀποκαλύφθηκε καί θανατώθηκε ὡς ἐξωμότης ἀπό τό Ἰσλάμ. Εἶχε μάλιστα δωρίσει τήν περιουσία του στήν ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ, τήν ὁποία διεκδίκησε ἀπό τόν διαχειριστή τῆς ἐκκλησίας ὁ ἀδελφός τοῦ νεομάρτυρα Μεχμέτ Μουσαδάκις

τοῦ Ἀλή καί, μὴ ὑπάρχοντος ἐγγράφου δωρεᾶς ἢ μαρτύρων, τήν ἐκέρδισε (σελ. 268-269, ἔγγραφο ὑπ' ἀρ. 299). Τό ἔγγραφο, πού ἀφορᾷ στήν κυριότητα τῆς περιουσίας, φέρει χρονολογία 14 Μαΐου ἔτος Ἑγίρας 1156, δηλ. 1743 μ.Χ. Ἀγνοοῦμε ὅμως πότε θανατώθηκε ὁ νεομάρτυρας Ἰωάννης.

Ἡ δημοσίευση καί ἡ ἀνακάλυψη τῆς καταδικαστικῆς ἀπόφασης

Ἡ δημοσίευση τοῦ σπουδαίου αὐτοῦ τεκμηρίου –τῆς καταδικαστικῆς ἀπόφασης κατὰ τοῦ ἁγίου Ματθαίου– ἔχει τή δική της ἐνδιαφέρουσα ἱστορία.

«Ἀπό τόν Μάρτιο τοῦ 1931 ὡς τόν Φεβρουάριο τοῦ 1933 ἡ ἐφημερίδα «ΒΗΜΑ» Ρεθύμνης δημοσιεύει, σέ καθημερινή βάση, ἔγγραφα πού προέρχονται ἀπό τό ἀρχεῖο τοῦ Ἱεροδικείου Ρεθύμνης... Συνολικά δημοσιεύθηκαν 382 μεταφράσεις, οἱ ὁποῖες... καλύπτουν τό δεύτερο μισό τοῦ 17ου αἰώνα καί ὁλόκληρο τόν 18ο αἰώνα... Τήν ιδέα γιά τή μετάφραση

Εικ. 6. Τοιχογραφία με τόν άγιο Ματθαίο
στό παρεκκλήσι του Έπισκοπείου Ρεθύμνου

καί δημοσίευση τῶν ἐγγράφων εἶχε, προφανῶς, ὁ διευθυντής καί ἐκδότης τῆς ἐφημερίδας Λυκοῦργος Καφφάτος, ὁ ὁποῖος πρῶτος ἀντιλήφθηκε τὴν ἀξία τοῦ ἀρχείου καί τὴ σημασία τῆς μετάφρασής του στὴν ἐλληνικὴ γλώσσα» (ἀπὸ τὴν εἰσαγωγή τοῦ βιβλίου Ἑγγραφα Ἱεροδικείου..., σελ. 14-15).

Ὅπως ἀναφέρθηκε σέ σημείωμα τῆς ἐφημερίδας, «τό *“Βῆμα”*... κατόρθωσε κατόπιν πολλῶν καί ἐπιπόνων ἐρευνῶν καί ἀναζητήσεων νά εὑρῇ τὰ Ἀρχεῖα τοῦ Ἱεροδικείου Ρεθύμνης –τῶν Καδὴδων– χρονολογούμενα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων». Στά σχετικὰ σημειώματα δέν δόθηκαν περισσότερες διευκρινίσεις γιὰ τὸν τρόπο, μέ τὸν ὁποῖο περιῆλθε στή διάθεση τῆς ἐφημερίδας τὸ σύνολο ἢ μέρος τοῦ ἀρχείου τοῦ ἱεροδικείου Ρεθύμνης (ὁ.π., σελ. 15-16).

Ἡ ἐφημερίδα ἐπίσης δέν ἀνέφερε τὸ ὄνομα τοῦ μεταφραστή. «Τὴν πληροφορία γιὰ τὸ ποιὸς εἶναι ὁ μεταφραστὴς διέσωσε ὁ ἀείμνηστος Μιχ. Μ. Παπαδάκης, ὅπως τοῦ

τὴν μετέφερε ὁ ἐκδότης τοῦ *“Βήματος”* Λυκ. Καφφάτος. Πρόκειται γιὰ τὸν Τουρκοκρητικὸ, ρεθεμνιώτικη καταγωγῆς, Ἑσάτ Σιδεράκη, ὁ ὁποῖος γιὰ τὴν ἀγάπη μιᾶς χριστιανῆς κρητικοπούλας καί προκειμένου νά ἀλληλογραφῇ μαζί της ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη ὅπου βρισκόταν, ἔμαθε νά γράφει καί νά διαβάζει ἐλληνικά. Στὴ συνέχεια, γιὰ νά μπορέσει νά τὴν παντρευτεῖ, βαφτίστηκε καί πῆρε τὸ ὄνομα Γεώργιος. Ἐζήσε στό *Ῥέθυμνο* κατὰ τὴ δεκαετία 1925-1935» (ὁ.π., σελ. 17).

Τὴν ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1931, στή στήλη ὅπου δημοσιεύονταν οἱ μεταφράσεις, τὸ *Βῆμα* δημοσίευσε τὴ μετάφραση τῆς καταδικαστικῆς ἀπόφασης κατὰ τοῦ ἀγίου Ματθαίου. Ὅπως ἐπισημαίνει ὁ Γερακαριανὸς ἐρευνητὴς Σπύρος Μαρνιέρος, ὁ Λυκοῦργος Καφφάτος «ἐπιφύλαξε τὴν πῶς περίοπτη θέση τῆς ἐφημερίδας του... καί ἐπέλεξε τὴν πῶς μεγάλη ὥρα τοῦ χριστιανισμοῦ. Τὴ μέρα τῶν Χριστουγέννων!... Ὁ διακεκριμένος καί πνευματώδης δημοσιογράφος ἔκανε ἄριστα τὴ δουλειά του. Βέβαιος ὅτι ἀποκαλύπτεται ἕνας

ἄγνωστος μάρτυς τῆς πίστεως”. Εἶναι καί ἡ συγκλονιστικότερη εἰδηση πού ἔδωσε ποτέ τό “ΒΗΜΑ” ἢ ἄλλη ἐφημερίδα τοῦ Ρεθέμνου ἀπό τήν περίοδο τῆς πρώιμης τουρκοκρατίας, σχετικὰ μέ ἀποφάσεις ἱεροδικαστηρίων» (Σπύρος Ἀπ. Μαρνιέρος, «ΕΝΑΣ ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΜΑΡΤΥΣ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ», *Κρητολογικά Γράμματα* 7/8 (1993), σελ. 3).

Τό συγκεκριμένο δημοσίευμα τοῦ *Βήματος*, πρὶν ἀκόμη τήν συγκεντρωτική ἔκδοσι τοῦ συνόλου τῶν μεταφράσεων, ἀνακαλύφθηκε ἀπό τόν Σπύρο Μαρνιέρο, ὅταν, συνοδευόμενος ἀπό τόν κ. Γιάννη Παπιομύτογλου, πραγματοποίησε σειρά ἐπισκέψεων στό Ἱστορικό Ἀρχεῖο Κρήτης, στά Χανιά, ὅπου μελέτησε τό προσωπικό ἀρχεῖο τοῦ Γερακαριανοῦ φιλολόγου καί γυμνασιάρχῃ Ἑμμανουήλ Γενεράλι (1860-1943). Ὁ Γενεράλι εἶχε φυλάξει τό φύλλο τῆς ἐφημερίδας στό ἀρχεῖο του μέ τή σημείωση, στό περιθώριο τῆς ἐφημερίδας, «ΕΞΩΜΟΣΙΣ ΓΕΡΑΚΑΡΙΑΝΩΝ – ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΝ ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ– 1696» (ὁ.π., σελ. 4).

Ἡ ἀνακάλυψη αὐτή συγκλόνισε τό Σπ. Μαρνιέρο, ὁ ὁποῖος, ὄχι μόνο συνέταξε τό ἀνωτέρω ἄρθρο, τό ὁποῖο δημοσίευσε στά *Κρητολογικά Γράμματα*, ἀλλά καί ἐπιδόθηκε μέ ζήλο στήν προσπάθεια γιά τήν ἀνάδειξη τοῦ νεομάρτυρα, τή γνωστοποίηση τοῦ μαρτυρίου του στοὺς Ρεθεμνιώτες, ἀλλά καί τήν ἐπίσημη διακήρυξη τῆς ἀγιότητάς του ἀπό τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ὅπως ἀρμόζει (βλ. Γιάννη Παπιομύτογλου, «Σπύρος Μαρνιέρος», στό ἱστολόγιο *Rethymniates/Ρεθυμνιάτης*, 23 Ἰανουαρίου 2017).

Ὁ πατέρας καί τό ἐπώνυμο τοῦ ἁγίου Ματθαίου

Στό βιβλίον *Ἐγγραφα Ἱεροδικείου...*, σελ. 108-109, ἐμφανίζεται ἕνας Γερακαριανός παπᾶ Γεώργης τοῦ Γιάννη καί ἕνας Μαθιός τοῦ Γεώργη, οἱ ὁποῖοι, μαζί μέ τόν ὁμοχώριό τους Τζανῆ τοῦ Κωσταντῆ καί τρεῖς κατοίκους τοῦ χωριοῦ Παντάνασσα, ἀνακάλυψαν ἕνα δολοφονημένο χριστιανό (ἔγγραφο ὑπ’ ἀρ.

112 μέ χρονολογία 1 Ὀκτωβρίου ἔτος Ἐγίρας 1111, δηλ. 1699 – ἀκριβῶς ἕξι μῆνες πρὶν τὸ μαρτύριο τοῦ ἁγίου!). Δυστυχῶς δὲν γνωρίζουμε τὴν ἐξέλιξη αὐτῆς τῆς ὑπόθεσης.

Οἱ συγκεκριμένοι παπᾶ Γεώργης καὶ Μαθίος τοῦ Γεώργη ἀσφαλῶς εἶναι ὁ πατέρας τοῦ ἁγίου Ματθαίου καὶ κάποιος συγγενῆς του, ὅχι ὁ ἴδιος ὁ ἅγιος (πού τότε ἐθεωρεῖτο «Τοῦρκος»). Σὲ ἔγγραφο τοῦ Σεπτεμβρίου 1700 κατονομάζονται ἄλλοι δύο Γερακαριανοὶ ἱερεῖς (ὁ.π. σελ. 123), ὁ παπᾶ Βασίλης Πολίτης (πιθανῶς ἤδη κεκοιμημένος τὴν ἐποχὴ ἐκείνη) καὶ ὁ ἐγγονός του παπᾶ Μαυοῦσος. Βλέπουμε λοιπὸν νὰ συνυπάρχουν στὸ Γερακάρι δύο ἱερεῖς, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἕνας φαίνεται νὰ εἶναι ὁ πατέρας τοῦ ἁγίου.

Στὸ μνημειῶδες ἔργο *Τὸ Ὁθωμανικὸ Κτηματολόγιο τοῦ Ρεθύμνου*, σελ. 445-447, ἀναφέρονται ἐπίσης δύο Γερακαριανοὶ ἱερεῖς, ὁ ἕνας ἐκ τῶν ὁποίων ὀνομάζεται παπᾶ Γιώργης Γριπιώτης (Papa Yorgi Gripyoti, σελ. 446, ὄνομα ὑπ' ἀρ. 24 – ἡ ἐλληνικὴ ὀρθογραφία εἶναι ἀβέβαιη, τὸ πιθανότερο Γρυπιώτης,

ὅπως σὲ ἄλλες περιοχὲς τῆς Ἑλλάδας), ἐνῶ ὁ ἄλλος παπᾶ Μανώλης Φωτεινιώτης (papa Manoli Fotinoti, ὑπ' ἀρ. 1). Δεδομένου ὅτι ἡ συγκεκριμένη καταγραφὴ προέρχεται ἀπὸ τὸ 1670 (βλ. σελ. 20), εἶναι πολὺ πιθανόν νὰ πρόκειται γιὰ τὸν πατέρα τοῦ ἁγίου Ματθαίου. Σὲ αὐτὴ τὴν περίπτωσι διαβάζουμε καὶ τὸ οἰκογενειακὸ τοῦ ἐπώνυμο – ὅμως, ἐλλεῖπει ἄλλων στοιχείων, τίποτε δὲν εἶναι σίγουρο. Τὸ συγκεκριμένο ἐπώνυμο φαίνεται νὰ ἔχει ἐκλείψει ἀπὸ τὴν περιοχὴ, ἀκόμη καὶ ὡς ἀνάμνησι· αὐτὸ δὲν εἶναι παράξενο, ἐφόσον παρατηρεῖται σὲ πάρα πολλὰ ἐπώνυμα ποὺ ἐντοπίζονται σὲ πλεῖστα κρητικὰ χωριά, ὅχι μόνο στὸ *Ὁθωμανικὸ Κτηματολόγιο*, ἀλλὰ καὶ στὸν *Κώδικα τῶν Θυσιῶν*, πού ἀφορᾷ στὴν περίοδο τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, δηλ. πολὺ πιὸ πρόσφατα.

Ἡ τιμὴ τοῦ ἁγίου νεομάρτυρος Ματθαίου στὴν ἐποχὴ μας

Ἀπὸ τὴν ἐνορία Γερακαρίου ὀρίστηκε ὡς ἡμέρα μνήμης τοῦ ἁγίου Ματθαίου ἡ 18η

Αυγούστου, αντί της 1ης Μαρτίου (ήμέρας του μαρτυρίου του), λόγω της παρουσίας πολλών Γερακαριανών της διασποράς στο χωριό κατά τους θερινούς μήνες, πράγμα που επιτρέπει τον έορτασμό του με περισσότερη λαμπρότητα.

Στό *Τυπικόν της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας* (τό όποιο δημοσιεύεται και στο διαδίκτυο, στην ιστοσελίδα του Οικουμενικού Πατριαρχείου, <http://www.ec-patr.org/gr/typikon/>), ό άγιος αναφέρεται μεταξύ τών έορταζομένων άγιών της 18ης Αυγούστου («*Τού Αγίου Νεομάρτυρος Ματθαίου, τού έκ Γερακαρίου*»). Όμοίως και στό *Μικρόν Τυπικόν κατά τό Τυπικόν της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας* τών έκδόσεων Παναγόπουλος («*Ματθαίου νεομάρτυρος, 1697*»). Στά *Δίπτυχα* της Έκκλησίας της Έλλάδος πρός τό παρόν δέν τόν συναντούμε. Άπομένει νά έλθει ή ώρα του Θεού γιά νά ύποβληθεΐ ό σχετικός φάκελος στό Οΐκουμενικό Πατριαρχείο, προκειμένου νά γίνει ό,τι άπαιτείται γιά τήν άγιοκατάταξη του άγίου Ματθαίου

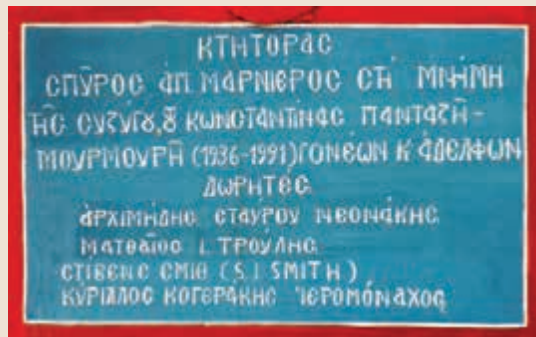
καί τήν άναγραφή του στους άγιολογικούς καταλόγους της Έκκλησίας.

Άσματος άκολουθία πρός τιμήν του άγίου συντάχθηκε τό έτος 2000 άπό τόν τότε ιερομόναχο π. Κύριλλο Κογεράκη, νύν Μητροπολίτη Ρόδου μέ πλούσιο ύμνογραφικό έργο, και περιελήφθη στό λειτουργικό βιβλίό της Έκκλησίας της Κρήτης *Κρητικόν Πανάγιον, ήτοι Άκολουθίαί Πάντων τών έν Κρήτη Αγίων*, Έκδοσις Ίερās Έπαρχιακής Συνόδου της Έκκλησίας Κρήτης, Ήράκλειο 2001, τ. Γ', σελ. 233-244. Σέ ύποσημείωση της σελ. 233 αναφέρεται ότι ή άκολουθία έποιήθη «*προνοία του Σεβ. Μητροπολίτου Λάμπης, Συβρίτου και Σφακίων κ. ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ, αίτή-σει δέ του κ. Σπυρίδωνος Μαρνιέρου... και δημοσιεύεται τό πρώτον ένταύθα*». Η άκολουθία δημοσιεύεται έπίσης στην ιστοσελίδα της Ίερās Μητροπόλεως Ρεθύμνης και Αύλοποτάμου (imga.gr) στην ένότητα «Τοπική Άγιολογία».

Παρακλητικός κανόνας πρός τόν άγιο Ματθαίο (σύνθεση του Μεγάλου Ύμνογρά-

Εικ. 7

Εικ. 8

φου τής τών Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίας δρος Χαραλάμπους Μπούσια) περιλαμβάνεται στό βιβλίο τοῦ Ἀρχιμανδρίτου π. Χρυσοστόμου Παπαδάκη *Κρητική Παρακλητική, ἡγουν Παρακλητικοί Κανόνες εἰς Ἁγίους, Σεπτὰς Εἰκόνας καί Ἱερά Προσκυνήματα τῆς Κρήτης*, τ. Β', ἔκδ. Ἱερᾶς Μεγίστης Μονῆς Βατοπεδίου, Ἁγιον Ὄρος χ.χ., σελ. 98-108, κατονομάζεται δέ ὁ ἅγιος καί στό ἀπολυτίκιο τῆς Συνάξεως πάντων τῶν ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει Λάμπης, Συβρίτου καί Σφακίων διαλαμψάντων ἁγίων μεταξύ τῶν λοιπῶν ἁγίων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως.

Στό Γερακάρι, μέ δωρεά γῆς καί δαπάνη τοῦ Σπ. Μαρνιέρου, ἀνηγέρθη ναῦδριο πρὸς τιμὴν του ἔξω ἀπὸ τό χωριό, πρὸς ἀνατολάς (εἰκ. 7), στό δρόμο πού ὁδηγεῖ στά χωριά Καρδάκι, Βρύσες, Δρυγιές κ.λ.π., λίγο πρὶν τῇ διασταύρωση πρὸς τόν ἀκατοίκητο σήμερα οἰκισμό Γουργοῦθοι. Ὁ ναός, ὁ ὁποῖος ἁγιογραφήθηκε ἀπὸ τόν ἁγιογράφο ἱερέα π. Σπυρίδωνα Παπαϊωάννου μέ δωρεές διαφόρων Γερακαριανῶν καί φίλων του Γερα-

καρίου, δέν οικοδομήθηκε «στοῦ Μαθιοῦ τό μνήμα», ὅπως γράφουν κάποιοι, ἀλλά σέ τοποθεσία ἐπιλεγμένη ἔτσι, ὥστε νά ἔχει ὁρατότητα πρὸς τόν τόπο τῆς ταφῆς τοῦ ἁγίου, πού βρίσκεται ἀπέναντι, στή βουνοπλαγιά (εἰκ. 5, σελ. 36-37).

Στόν δυτικό τοῖχο τοῦ ναοῦ ὑπάρχει κτητορική ἐπιγραφή (εἰκ. 8), πού ἀναφέρει:

ΚΤΗΤΟΡΑΣ
ΣΠΥΡΟΣ ΑΠ. ΜΑΡΝΙΕΡΟΣ
ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ
ΤΗΣ ΣΥΖΥΓΟΥ ΤΟΥ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑΣ ΠΑΝΤΑΖΗ-
ΜΟΥΡΜΟΥΡΗ (1936-1991)
ΓΟΝΕΩΝ Κ' ΑΔΕΛΦΩΝ
ΔΩΡΗΤΕΣ
ΑΡΧΙΜΗΔΗΣ ΣΤΑΥΡΟΥ ΝΕΟΝΑΚΗΣ
ΜΑΘΑΙΟΣ Ι. ΤΡΟΥΛΗΣ
ΣΤΙΒΕΝΣ ΣΜΙΘ (S. J. SMITH)
ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΚΟΓΕΡΑΚΗΣ
ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΣ

Κατά τήν ἀνεξιχνίαστη βουλή τοῦ Κυρίου, ὁ Σπ. Μαρνιέρος ἐκοιμήθη τίς παραμονές τῶν προγραμματισμένων ἐγκαίνιων τοῦ ναοῦ καί κηδεύθηκε στίς 17 Αὐγούστου 2001. Ἐτσι, τήν προγραμματισμένη ἡμερομηνία (18 Αὐγούστου 2001) πραγματοποιήθηκαν τὰ θυρανοίξια (τελετουργικό ἀνοιγμα τῆς θύρας τοῦ ἱεροῦ ναοῦ γιά τόν πρῶτο ἑσπερινό καί τή θεία λειτουργία), ἐνῶ τὰ ἐγκαίνια ἀναβλήθηκαν καί τελέστηκαν λίγο ἀργότερα.

Κατ' ἔτος ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου πανηγυρίζεται στό ναό του μέ ἑσπερινό καί θεία λειτουργία (συνήθως ἀρχιερατική), μέ τή συμμετοχή κλήρου καί λαοῦ ὄχι μόνο ἀπό τήν τοπική κοινωνία, ἀλλά καί ἀπό τήν εὐρύτερη περιοχή (εἰκ. 14-15, σελ. 84-85, εἰκ. 20, σελ. 117).

Ἐξάλλου, ἀπό τό 2016 ἡ μνήμη του τιμᾶται πανηγυρικά μέ ἑσπερινό καί θεία λειτουργία στόν ἱερό ναό τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου «Κυρίας τῶν Ἀγγέλων», στήν Παλαιά Πόλη τοῦ Ρεθύμνου, ὅπου καί ἔζησε ὁ ἅγιος. Ἀπό τό ἴδιο ἔτος, ὁ «Σύλλογος Ἐνεργῶν Πολιτῶν Ρεθύμνου ΣΥΝΠΟΛΙΣ» τόν ἀνακή-

ρυξε προστάτη ἁγίο του καί συμμετέχει μέ ἐπισημότητα στὸν ἑορτασμό τῆς μνήμης του.

Τὸ Μάιο τοῦ 2018 ὁ «Λαογραφικὸς Ὁμιλος Τζανιδάκη» μετέφερε μιὰ εἰκόνα τοῦ ἁγίου στὴν Αὐστραλία καί τὴν πρόσφερε στὴν «Παγκρήτιο Ἑνωση Μεμβούρνης», παρουσιάζοντας καί τὰ γεγονότα τοῦ μαρτυρίου του, ἐνῶ συμμετεῖχε ἐπίσημα καί στὸν ἑορτασμό τῆς μνήμης τοῦ ἁγίου στὸ Ρέθυμνο στίς 18 Αὐγούστου 2018 (εἰκ. 1, σελ. 20, εἰκ. 19, σελ. 114).

Ἱερές εἰκόνες τοῦ ἁγίου Ματθαίου

Στὸ ναό τοῦ ἁγίου Ματθαίου βρίσκονται δύο φορητές εἰκόνες του, ὑπογεγραμμένα ἔργα τοῦ π. Σπ. Παπαϊωάννου: στὸ προσκυνητὰρι καί στὸ τέμπλο. Ὁ ἅγιος εἰκονίζεται νέος, ἀγένειος, μέ μόλις φυόμενο μῦστακα (μουστάκι πού μόλις φυτρώνει), φορώντας παραδοσιακὴ κρητικὴ ἐνδυμασία (*σκολινή*, δηλ. ἐπίσημη, «*σαλβάρια*») μέ «σταυρωτό» γιλέκο καί κρατώντας μέ τὸ δεξιὸ χέρι σταυρό, σύμ-

βολο τοῦ μαρτυρίου του, ἐνῶ τὸ ἀριστερό του χέρι «ἀκραγγίζει» τὸ κάτω ἄκρο τοῦ σταυροῦ.

Στὴν εἰκόνα τοῦ προσκυνηταρίου ὁ ἅγιος εἰκονίζεται μέχρι τὸ ὕψος τῆς ζώνης (εἰκ. 3, σελ. 28). Ἡ εἰκόνα φέρει τὴν ἐπιγραφή «Ὁ ἅγιος νεομάρτυς Μαθιὸς ὁ ἐκ Γερακαρίου», χρονολογία 2001 καί τὴν ἀφιερωματικὴ ἐπιγραφή «*Δέησις Γεωργίας Γενεράλη εἰς μνήμην τοῦ Συζύγου της Σάββα*». Στὴν εἰκόνα τοῦ τέμπλου, μέ χρονολογία 2000, ὁ ἅγιος εἰκονίζεται ὁλόσωμος (εἰκ. 2, σελ. 27). Ἡ ἐπιγραφή μέ τὸ ὄνομά του εἶναι ἡ ἴδια μέ τὴν προηγούμενη, μέ προσθήκη, χαμηλότερα (στὸ ὕψος τῶν γονάτων), τῆς πληροφορίας: «*Ἐμαρτύρησεν ἐν Ρεθύμνῃ – Ἔτει 1697*». Ἡ ἀφιερωματικὴ ἐπιγραφή ἀναφέρει «*Δέησις οἰκογένειας Καλαϊτζάκη εἰς μνήμην Στυλιανοῦ κ' Ἑμμανουήλ, δημοσιογράφων*». Πρόκειται γιὰ τοὺς ἐκδότες τῆς τοπικῆς ἐφημερίδας τοῦ Ρεθύμνου *Κρητικὴ Ἐπιθεώρηση*. Φωτογραφία τῆς συγκεκριμένης εἰκόνας, χωρὶς τὴν ἀφίερωση, δημοσιεύεται καί στὸ *Κρη-*

Εικ. 9

τικόν Πανάγιον συνοδεύοντας τήν ασματική ακολουθία τοῦ ἁγίου.

Ὁ ἅγιος Ματθαῖος ἱστορεῖται ἐπίσης ὁλόσωμος σέ τοιχογραφία μικρῶν διαστάσεων σέ κολώνα στόν καθεδρικό ναό τοῦ Γερακαρίου, πού εἶναι ἀφιερωμένος στόν Εὐαγγελισμό τῆς Θεοτόκου (εἰκ. 9). Πρόκειται γιά ἔργο τοῦ ἀγιογράφου Ἑμμ. Σηφάκη μέ χρονολογία 2001 (ἀνυπόγραφο ὡστόσο), ὁ ὁποῖος ἔχει φιλοτεχνήσει μερικές ἀκόμη ἀπό τίς ἀγιογραφίες τοῦ ναοῦ, ὁ μεγαλύτερος ὄγκος τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ ἔργο τοῦ μακαριστοῦ ἀγιογράφου Ν. Φιλιππάκη. Ἡ εἰκόνα τοῦ ἁγίου Ματθαίου φέρει τήν ἐπιγραφή «Ὁ ἅγιος Μαθιός – Νεομάρτυς ἐκ Γερακαρίου» καί εἶναι φανερό ὅτι ἐντάσσεται σέ ἕνα εὐρύτερο σύνολο ἀπεικονίσεων νεομαρτύρων καί τοπικῶν ἁγίων στό συγκεκριμένο σημεῖο (κολῶνες τοῦ ναοῦ), στό ὁποῖο περιλαμβάνονται καί οἱ ἅγιοι νεοϊερομάρτυρες Ἰερόθεος καί Μεθόδιος, ἐπίσκοποι Λάμπης, καί ὁ ἅγιος νεομάρτυς Χρῆστος ὁ Κηπουρός (ἐξ Ἀλβανίας). Ἡ μορφή καί ἡ στάση τοῦ ἁγίου Ματ-

θαίου είναι ίδια με αυτήν που βλέπουμε στις εικόνες του π. Σπ. Παπαϊωάννου, με μόνη διαφορά ότι τό μουστάκι του εμφανίζεται κάπως περισσότερο ανεπτυγμένο, πράγμα που φανερώνει ότι ο Άγιος απεικονίζεται νέος μέν, αλλά λίγο ώριμότερος σε ηλικία. Αφιερωματική επιγραφή αναφέρει: «*Εἰς μνήμην Βενιζέλου Σιράγα – Ἡ σύζυγος καὶ τέκνα*».

Πολλά αντίγραφα μικρῶν διαστάσεων τῆς ἀρχικῆς φορητῆς εἰκόνας τοῦ ἁγίου εὐρίσκονται σέ σπίτια Γερακαριανῶν καί φίλων τοῦ Γερακαρίου, στούς ὁποίους διανεμήθηκαν κατά τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ του.

Ἄλλες γνωστές εἰκόνες του:

Ὁ ἅγιος ἱστορεῖται σέ τοιχογραφία στό παρεκκλήσι τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Τίτου καί Πάντων τῶν Ρεθυμνίων Ἀγίων, πού βρίσκεται ἐντός τοῦ Ἐπισκοπεῖου Ρεθύμνου καί ἔχει ἀγιογραφηθεῖ ἀπό τούς ἀγιογράφους π. Νικόλαο Ρουσάκη καί τόν υἱό του, ἐπίσης Νικόλαο (εἰκ. 6, σελ. 46-47). Ὁ ἅγιος ἀπεικονίζεται ὡς μέλος μιᾶς συντροφιᾶς ἁγίων διαφόρων ἐποχῶν, πού ἀποτελεῖται ἀπό τούς

ἁγίους Γεδεῶν τόν Καρακαλλινό, Ματθαῖο, Εὐγένιο, Μεθόδιο Νιβρύτου καί Ἰγνάτιο τόν Σιναῖτη. Ἀπό αὐτούς, ὁ ἅγιος Γεδεῶν εἶναι νέος ὁσιομάρτυς (μοναχός καί μάρτυς) ἀπό τήν ἱερά μονή Καρακάλλου τοῦ Ἁγίου Ὁρους, πού μόνασε γιά ἓνα διάστημα στήν ἱερά μονή Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος Μαργαριτῶν Μυλοποτάμου Ρεθύμνης, ὅπου καί ἰδιαίτερως ἐορτάζεται. Ὁ ἅγιος Εὐγένιος εἶναι ἀρχαῖος μάρτυς τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, τό ὄνομα τοῦ ὁποίου φέρει ὁ νῦν Μητροπολίτης Ρεθύμνης καί Αὐλοποτάμου, καί οἱ ὅσοι Μεθόδιος ὁ ἐν Νιβρύτῳ καί Ἰγνάτιος ὁ Σιναῖτης εἶναι Ρεθύμνιοι ἅγιοι ἀσκητές καί διδάσκαλοι τῆς ὀρθόδοξης πνευματικῆς (νηπτικῆς) ζωῆς.

Οἱ ἅγιοι ἀπεικονίζονται ὁλόσωμοι, μέ τὰ ὀνόματά τους νά ἀναγράφονται στά φωτοστέφανα. Τό φωτοστέφανο τοῦ ἁγίου Ματθαίου γράφει: «*Ὁ ἐν Ρεθύμνῃ μαρτυρήσας ἅγιος Ματθαῖος*». Ὁ ἅγιος ἀπεικονίζεται, ὅπως πάντα, μέ κρητικὴ ἐνδυμασία, ὅμως μέ κάποιες ἰδιαιτερότητες: χωρίς κεφαλόμαντηλο καί *καπότο* (σακάκι) καί μέ μικρό

Εικ. 10

νεανικό γένι στο πρόσωπο. Ἡ ἀφιέρωση τῆς εἰκόνας γράφει: «*Δέσεις Οἶκ. Ἐμμανουήλ καί Δημητράς Στρατιδάκη εἰς μνήμην τοῦ υἱοῦ αὐτῶν Δημητρίου*».

Φορητὴ εἰκόνα τοῦ ἁγίου βρίσκεται στὸν κοιμητηριακὸ ναὸ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου στὸ χωριὸ Λευκόγεια τοῦ δήμου Ἁγίου Βασιλείου (εἰκ. 16, σελ. 91). Στὴν κάτω ἀριστερὴ γωνία ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα τῶν δωρητῶν: «*Δέσεις Ματθαίου καί Σωτηρούλας Μανωλιουδάκη καί τέκνων Νικολάου καί Ἰωάννου*» καί, ἀντὶ ὑπογραφῆς τοῦ ἁγιογράφου, τὰ ἀρχικὰ Ζ.Β. Ἡ εἰκόνα ἀκολουθεῖ τὸ πρότυπο τῆς τοιχογραφίας ἀπὸ τὸν καθεδρικό ναὸ τοῦ Γερακαρίου καί τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου ἀναγράφεται ὁμοίως «*Ὁ ἅγιος Μαθιὸς – Νεομάρτυς ἐκ Γερακαρίου*».

Φορητὴ εἰκόνα τοῦ ἁγίου ἁγιογραφήθηκε ἐπίσης ἀπὸ τὸν ἁγιογράφο Ἀντώνιο Λίτινα (εἰκ. 10), ἡ ὁποία προσφέρεται κάθε χρόνο, ἀπὸ τὸ 2016, γιὰ τὸν ἑορτασμό τῆς μνήμης του στὸν ἱερό ναὸ Κυρίας τῶν Ἀγγέλων. Ἐκεῖ ὁ ἅγιος ἀπεικονίζεται μέχρι τὰ γόνατα,

μέ μουστάκι κάπως περισσότερο ανεπτυγμένο, στριμμένο κατά τό κρητικό ύφος (μέ τις ἄκρες πρὸς τὰ πάνω καὶ ὄχι πρὸς τὰ κάτω), καὶ κρατώντας σταυρό στοῦ δεξί του χέρι (ὅπως σέ ὅλες τίς εἰκόνες του), ἀλλὰ μέ τό ἀριστερό χέρι σέ συμβολική κίνηση ἄρνησης τῶν δελεαστικῶν προτάσεων τοῦ πονηροῦ νά ἀνταλλάξει τήν εἰς Χριστόν πίστη του μέ τήν παράταση τῆς ἐπίγειας ζωῆς του. Ἡ κίνηση αὐτή εἶναι καθιερωμένη ἀπό τήν παράδοση τῆς ὀρθόδοξης ἀγιογραφίας στίς ἀπεικονίσεις ἀγίων μαρτύρων, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Ἡ ἐπιγραφή τῆς εἰκόνας ἀναφέρει: «Ὁ ἅγιος Ματθαῖος ὁ ἐκ Γερακαρίου Ἀμαρίου καί ἐν Ρεθύμνῃ μαρτυρήσας ἐν ἔτει ,Αψ´ (1700)». Ἡ εἰκόνα εἶναι ὑπογεγραμμένη καί μέ χρονολογία ,Βι´ (2010). Εἶναι ἡ μόνη εἰκόνα, ὅπου ὁ ἅγιος εἰκονίζεται νά φέρει κρητικό μαχαίρι (*πασαλή*) περασμένο στοῦ ζωνάρι του, μέ ἀσημένιο *φουκάρι* (θηκάρι) ἰδιαίτερα περίτεχνο (ἀσημομάχαιρο).

Σύμφωνα μέ τόν πατέρα τῆς σύγχρονης ἐλληνικῆς ἀγιογραφίας Φώτη Κόντογλου,

τά ὅπλα, πού εἰκονίζονται νά φέρουν οἱ στρατιωτικοί ἅγιοι (π.χ. ὁ ἅγιος Γεώργιος), συμβολίζουν τά πνευματικά ὅπλα τοῦ χριστιανοῦ, πού ἀναφέρει ὁ ἀπόστολος Παῦλος στήν πρὸς Ἐφεσίους, κεφ. 6, στίχ. 10-20: «*τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ*», «*τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης*», «*τὴν μάχαιραν τοῦ Πνεύματος*» κ.τ.λ. (βλ. Φ. Κόντογλου, *Ἐκφρασις τῆς Ὀρθοδόξου Εἰκονογραφίας*, τ. 1, σελ. 319-320).

Ὁ ἅγιος Ματθαῖος δέν ἦταν στρατιωτικός, ἀλλὰ τό μαχαίρι εἶναι βασικό ἐξάρτημα τῆς παραδοσιακῆς κρητικῆς ἐνδυμασίας. Βεβαίως ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἀπαγορευόταν στοὺς χριστιανούς νά ὀπλοφοροῦν. Ὁ ἅγιος ἐθεωρεῖτο «Τουρκος», ἄρα θά τοῦ ἐπιτρεπόταν, ἀλλὰ ἐδῶ ἀγιογραφεῖται ὡς χριστιανός. Ἐπίσης, δέν γνωρίζουμε ἀν ὑπῆρχαν τέτοια μαχαίρια (ἢ καὶ τέτοια φορεσιά) τό 1700· ὅμως ἡ ὀρθόδοξη ἀγιογραφία εἶναι τέχνη συμβολική, ὄχι ρεαλιστική, ἐνδιαφέρεται δηλ. νά καταδείξει κάποια νοήματα καὶ λιγότερο νά ἀναπαραστήσει ἓνα πρόσωπο ἢ γεγονός ὅπως ἦταν στήν πραγμα-

τικότητα. Ἐτσι, τό μαχαίρι στή ζώνη τοῦ ἁγίου εἶναι δόκιμο.

Τρεῖς φορητές εἰκόνες τοῦ ἁγίου, μετρίου μεγέθους, χρονολογημένες καί ὑπογεγραμμένες, ἀγιογραφήθηκαν ἀπό τόν ἀγιογράφο Ἑμμανουήλ Ρουκούδη. Στίς ἐν λόγω εἰκόνες ὁ ἅγιος παριστάνεται μέχρι τό ὕψος τῆς ζώνης, φέροντας ὑψωμένο σταυρό στό δεξιόν χέρι καί μέ τό ἀριστερό σέ ἄρνηση.

Ἀπό αὐτές, οἱ δύο φιλοτεχνήθηκαν τό καλοκαίρι τοῦ 2017, δαπάναις τοῦ ζεύγους Κωνσταντίνου καί Ἀμαλίας Κουτελιδάκη, καί προσφέρθηκαν ὡς δῶρα, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ γάμου τους, ἡ πρώτη στόν Σεβ. Μητροπολίτη Ρεθύμνης καί Αὐλοποτάμου κ. Εὐγένιο (εἰκ. 12, σελ. 76) καί ἡ δευτέρα στόν ἀρχηγό τοῦ Λαογραφικοῦ Ὁμίλου «Κουρήτες» Μανώλη Παττακό. Σέ αὐτές ὁ ἅγιος εἰκονίζεται, ὅπως πάντα, μέ κρητική ἐνδυμασία, ἀλλά μέ ἀνοιχτό (κατά τό σχῆμα) γιλέκο, χαρακτηριστικῶν ρόζ καί μόβ ἀποχρώσεων, πού ὑπερετεῖ τήν εἰκαστική ἀνάγκη ἐναλλαγῆς ψυχρῶν καί θερμῶν χρωμάτων καί τό συ-

ναντοῦμε καί σέ ἄλλες εἰκόνες ἁγίων νεομαρτύρων μέ κρητική ἐνδυμασία. Τό μουστάκι του εἶναι μικρό, ἀλλά σχετικά ὥριμο. Ἡ ἐπιγραφή τῶν εἰκόνων γράφει: «Ὁ ἅγιος Ματθαῖος ὁ ἐκ Γερακαρίου». Στήν πίσω ὄψη κάθε εἰκόνας ὑπάρχει ἀφιερωματική ἐπιγραφή μέ τά ὀνόματα τῶν δωρητῶν καί ἀφιέρωση στόν παραλήπτη.

Ἡ τρίτη εἰκόνα (εἰκ. 13, σελ. 78) φιλοτεχνήθηκε τήν ἀνοιξη τοῦ 2018 δαπάνη τοῦ Χρήστου Τζανιδάκη, προέδρου τοῦ «Λαογραφικοῦ Ὁμίλου Τζανιδάκη», καί εἶναι ἐκείνη πού προσφέρθηκε ὡς δῶρο στήν «Παγκρήτιο Ἑνωση Μεμβούρνης». Τό γιλέκο τοῦ ἁγίου ἔχει γίνει μπλέ σταυρωτό καί τό μουστάκι του εἶναι πιό στετό (πιό ὥριμο) καί γυρισμένο κατά τά κρητικά πρότυπα (ἴσα πάνω). Ἡ ἐπιγραφή τῆς εἰκόνας γράφει: «Ὁ ἅγιος Ματθαῖος ὁ ἐκ Γερακαρίου καί ἐν Ρεθύμνῃ μαρτυρήσας», ἐνῶ στήν κάτω μεριά τῆς εἰκόνας ἀναγράφεται «Δέησις» καί τό ὄνομα τοῦ δωρητῆ.

Τέλος, ὁ ἅγιος περιλαμβάνεται σέ φορητή

Εικ. 11

εικόνα της συνάξεως «πάντων τῶν ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει Λάμπης, Συβρίτου καὶ Σφακίων διαλαμπάντων ἁγίων», ὑπογεγραμμένο ἔργο τοῦ ἁγιογράφου Ἑμμ. Σηφάκη μέ χρονολογία ,Ββ' (2002), ἡ ὁποία βρίσκεται στό ἀφιερωμένο στόν ὅσιο Ἰωάννη τόν Ἐρημίτη παρεκκλήσι τῆς ἱερᾶς μονῆς τῶν ἁγίων νεομαρτύρων Ραφαήλ, Νικολάου καὶ Εἰρήνης, στό Σπήλι δήμου Ἁγίου Βασιλείου (εἰκ. 11). Ἀπεικονίζονται, ἀπό πάνω ἀριστερά, οἱ δέκα ἅγιοι «Μαθιός, νεομάρτυς ἐκ Γερακαρίου», Νικόλαος ὁ Κουρταλιώτης, Μανουήλ καὶ Ἰωάννης οἱ ἐκ Σφακίων, Τέσσερις Νεομάρτυρες οἱ ἐκ Μελάμπων καὶ οἱ νέοι ἱερομάρτυρες Ἱερόθεος καὶ Μεθόδιος, ἐπίσκοποι Λάμπης. Ἀνάμεσά τους εἰκονίζεται ὁ Κύριος ἔνθρονος, κατὰ τό λόγιό Του «οὐ γάρ εἰσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τό ἕμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν» (Ματθ. 18, 20). Ὁ θρόνος Του φέρει τήν ἐπιγραφή «Ἡ δόξα τῶν μαρτύρων», ἐνῶ μέ τό δεξιό Του χέρι εὐλογεῖ καὶ στό ἀριστερό κρατεῖ ἀνοιχτό εὐαγγέλιο μέ τό στίχο «Μακάριοι οἱ νεκροὶ οἱ ἐν Κυρίῳ ἀποθνήσκοντες ἀπ' ἄρτι»

(*Ἀποκάλυψις* 14, 13). Ἀξιοσημείωτο ὅτι ὅλοι οἱ εἰκονιζόμενοι ἅγιοι, πλὴν τοῦ ὁσίου Νικολάου τοῦ Κουρταλιώτη, εἶναι νεομάρτυρες, θανατωθέντες ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Ἡ συγκεκριμένη εἰκόνα, ἀντίγραφο τῆς ὁποίας ἔχουν διανεμηθεῖ στὶς ἐνορίες τῆς Μητροπόλεως Λάμπης, Συβρίτου καὶ Σφακίων, δημοσιεύεται ἐπίσης στὸ ἐξώφυλλο τοῦ περιοδικοῦ *Ὁρθόδοξη Μαρτυρία*, ἐκδ. τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Λάμπης, Συβρίτου καὶ Σφακίων, τ. 27, Ἰανουάριος-Φεβρουάριος 2003, πού περιλαμβάνει σχετικό ἀφιέρωμα.

Ἐξισλαμισθεὶς ἢ κρυπτοχριστιανός ὁ ἅγιος Ματθαῖος;

Ἐνίοτε ὁ ἅγιος Ματθαῖος θεωρεῖται μεταμεληθεὶς ἐξωμότης καὶ ἀναδεικνύεται ὡς παράδειγμα μετανοίας καὶ ἐπιστροφῆς εἰς Χριστόν. Ἔτσι τὸν χαρακτηρίζουν π.χ. ὁ π. Μιχαὴλ Λίτινας, ἐφημέριος Γερακαρίου, στὸ ἄρθρο του «Ὁ Ἅγιος Νεομάρτυς Ματθαῖος ὁ ἐκ Γερακαρίου», περιοδικό *Ὁρθόδοξη Μαρ-*

τυρία, ὁ.π., σελ. 13-14, καθὼς καὶ ὁ π. Παντελεήμων Σακελλαρίδης στὴ μελέτη του *Ἅγιοι καὶ Ὅσιοι τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου*, σελ. 37, ἡ ὁποία δημοσιεύεται ἀνά κεφάλαιο στὴν ἱστοσελίδα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου, στὴν ἐνότητα «Τοπικὴ Ἁγιολογία». Τὸ ἴδιο καὶ τὸ συναξάρι τοῦ ἁγίου, πού περιλαμβάνεται στὴν ἀσματικὴ ἀκολουθία του, στὸ *Κρητικόν Πανάγιον*, σελ. 241-242, ἀλλὰ δημοσιεύεται ἐπίσης καὶ στὸν ἴδιο ἰστότοπο.

Ἄς σημειώσουμε ὅτι πλεῖστες ἐξατομικευμένες περιπτώσεις νεομαρτύρων τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας, σέ ὁλόκληρη τὴν ἐλληνικὴ ἐπικράτεια (ἦ, ἀκριβέστερα, στὴν τουρκοκρατούμενη Ρωμιοσύνη, πού δὲν περιλαμβάνει μόνο Ἕλληνες τὸ γένος, ἀλλὰ ὅλους τοὺς τέως βυζαντινοὺς ὀρθοδόξους χριστιανικοὺς πληθυσμούς), καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ τίς καταγεγραμμένες στὸ περίφημο *Νέον Μαρτυρολόγιον* τοῦ ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου, εἶναι περιπτώσεις μεταμεληθέντων ἐξωμοτῶν, πού ἐπέστρεψαν στὸ χριστιανισμό

Εικ. 12

καί θανατώθηκαν ως αποστάτες από τό'Ισλάμ.

«Τό πρόβλημα τῶν ἐξισλαμισμῶν στήν Κρήτη εἶναι πελώριο. Ἡ σκληρότητα τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς, οἱ φορολογικές καί κοινωνικές καταπίεσεις καί ἡ ἀπερίγραπτη σκληρότητα τῶν κατακτητῶν ὁδήγησαν πολλούς στήν ἄρνηση τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καί στόν ἐξισλαμισμό. Ἀθρόοι ἐξισλαμισμοί παρατηρήθηκαν καί κατά τή διάρκεια τοῦ Κρητικοῦ Πολέμου, ἀλλά μετά τήν ὀριστική κατάκτηση καί τήν παγίωση τῆς τουρκικῆς κατοχῆς τό φαινόμενο πῆρε διαστάσεις πρωτοφανεῖς» (Θεοχάρης Δετοράκης, *Ἱστορία τῆς Κρήτης*, σελ. 287). Κατά τό 1700, ἔτος τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἁγίου, ὁ περιηγητής Τουρνεφόρ ὑπολογίζει τόν πληθυσμό τῆς Κρήτης σέ 200.000 μουσουλμάνους καί μόνον 150.000 χριστιανούς καί λοιπῶν θρησκευμάτων (Παῦλος Βλαστός, χειρόγραφο ἀρχεῖο, τόμ. 56, σελ. 203, ἐνῶ βλ. καί σελ. 403-405).

Παρόλα αὐτά, πρέπει νά θεωρηθεῖ πιθανόν ὁ ἅγιος νά μήν ἐπιθυμοῦσε εἰλικρινά νά γίνει μουσουλμάνος, ἀλλά νά σχεδίαζε ἐξ

άρχης νά ζήσει ως κρυπτοχριστιανός.

Ο κρυπτοχριστιανισμός ήταν μία πρακτική εύρύτατα διαδεδομένη στα ελληνικά έδαφη πού κατακτήθηκαν από τούς Όθωμανούς, ενώ κατά πάσα πιθανότητα έκτεινόταν σέ όλόκληρη τή Βαλκανική και ένδεχομένως πέραν αὐτῆς. Ὁ Νικόλαος Π. Ἀνδριώτης, στή συλλογή του *Κρυπτοχριστιανικά Κείμενα* (ὅπου περιλαμβάνονται κείμενα πού ἀφοροῦν κυρίως στίς περιοχές τῆς Μακεδονίας, τοῦ Πόντου, τῆς Κρήτης καί τῆς Κύπρου), ἀναφερόμενος στό μουσουλμανικό πληθυσμό τῆς Κρήτης, διερωτᾶται: «Πόσοι ὅμως ἀπό αὐτούς εἶχαν ἀκόμα στήν καρδιά τούς τό Χριστό, αὐτό τό γνώριζαν μόνον οἱ ἴδιοι καί ὁ “ἐτάζων καρδιάς καί νεφρούς”» (σελ. 10).

Παραθέτει μάλιστα, στό ἀνωτέρω ἔργο του, σελ. 186, ἀπόσπασμα ἀποδιδόμενο στόν ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν Χρυσόστομο Παπαδόπουλο, ὅπου ἀναφέρει τά ἐξῆς ἐκπληκτικά γιά τό φαινόμενο τοῦ κρυπτοχριστιανισμοῦ στήν Κρήτη:

«...Ἡ θέσις τῶν Χριστιανῶν ἦτο οἰκτρά. Οὐδεὶς ἦτο κύριος τῆς περιουσίας του, τῆς συζύγου του, τῶν τέκνων του. Ἡ ζωὴ παντός Χριστιανοῦ εὐρίσκετο εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ τυχόντος Τούρκου. Ἡ κορυφωθείσα ἀπελπισία των ἤγαγεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ ζητήσωσι παρὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τὴν γνώμην, ἐὰν ἡδύναντο νὰ δεχθῶσιν κατ' ἐπιφάνειαν τὸν Ἰσλαμισμόν, φυλάττοντες ἐνδομύχως τῆς χριστιανικῆς θρησκείας τὰ δόγματα καὶ τελοῦντες ἐν κρυπτῷ τὰ μυστήρια αὐτῆς.

Εἰς ἀπάντησιν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὑπέμνησεν αὐτοῖς τὴν ρῆσιν τοῦ Εὐαγγελίου “ὅστις δ’ ἂν ἄρνήσῃται με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἄρνήσομαι αὐτὸν καγὼ ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς” [Ματθ. 10, 33]. Ἀπηλπισμένοι οἱ Κρήτες ἀπετάθησαν τότε πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἱεροσολύμων Νεκτάριον Πελοπίδαν (1664-1682), Κρήτα ἐκ Χάνδακος. Ὁ Νεκτάριος, εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀποβλέψας ἀδυναμίαν, ἐδείχθη συγκαταβατικώτερος καὶ ἐπέτρεψε τὴν κατ’ ἐπιφάνειαν μόνον καὶ ἐν ἀναποδράστῳ ἀνάγκῃ

ἐξώμοσιν. Ἐκ τούτου χωρὶα ὁλόκληρα ἤρξαντο ἀσπαζόμενα φαινομενικῶς τὸν Ἰσλαμισμόν.

Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως οἱ ἀπόγονοι τῶν οὕτω φαινομενικῶς ἐξιλαμιζομένων χριστιανῶν ἀπέβαλον τὰς χριστιανικὰς παραδόσεις καὶ πᾶσαν χριστιανικὴν συνείδησιν καὶ κατήντησαν ἄληθεῖς Τούρκοι. Ἐκ τούτων δέ καὶ τῶν ἐκουσίως ἐξιλαμισθέντων, καθὼς καὶ ἐκ τῶν πραγματικῶν Τούρκων, τῶν λαβόντων βίᾳ γυναικάς χριστιανὰς, παρήχθη ὁ τουρκικὸς πληθυσμὸς τῆς Κρήτης.

Ἐκ τῶν πρὸς τὸ θεαθῆναι ἐξιλαμισθέντων κατόρθωσαν τινές νὰ διατηρήσουν ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, καὶ εἰς πρώτην εὐκαιρίαν ἐνεφανίσθησαν καὶ πάλιν ὡς Χριστιανοὶ καὶ ὡς Ἕλληνες».

Τὴν πληροφορία αὕτη διασώζει ὁ Παῦλος Βλαστός (ὁ.π., τόμ. 57, σελ. 566-568, τόμ. 58, σελ. 56, κ.ά.) καὶ ἐπαναλαμβάνουν, ὁ καθένας στὴ δική του Ἱστορία τῆς Κρήτης, οἱ Β. Ψιλᾶκης, τόμ. Γ', σελ. 1323-1324, Ι. Μουρέλος, τόμ. Α', σελ. 65-66, καὶ Θ. Δετοράκης, σελ. 290, εἶναι δέ ἐνδεικτικὴ τῶν διαστάσεων

πού πρέπει νά εἶχε λάβει τό φαινόμενο τοῦ κρυπτοχριστιανισμοῦ στή Μεγαλόνησο. Ὅμως, μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου καί δεδομένου ὅτι ἦταν ἐξαιρετικά δύσκολο νά διατηρηθεῖ ὁ κρυπτοχριστιανισμός ἐπὶ πολλές γενεές, οἱ περισσότεροι κάμφθηκαν καί κατέληξαν οἱ ἴδιοι ἢ οἱ ἀπόγονοί τους ἀληθινοὶ μουσουλμάνοι, συχνά μάλιστα φανατικοί. Ὅπως τό θέτει ὁ Ἰωάννης Κονδυλάκης, σέ ἄρθρο του στήν ἐφημερίδα *Ἑστία*, 15 καί 16.6.1896: «*Αἱ φυσικαί πρὸς χριστιανούς συγγένειαι των ἐλησμονήθησαν, ἡ ἀμάθεια ἐσκότισε τήν μνήμην καί τό λογικόν, τό δηλητήριον τοῦ μωαμεθανισμοῦ ἐπώρωσε καί ἐσκήρυνε τάς ψυχάς των, ἡ προνομιούχος θέσις των ὡς δεσποτῶν τοὺς ἐμέθυσε καί ἐγέννησεν αὐτοῖς συναίσθημά τι φυλετισμοῦ... Ἦτον δυνατόν αὐτοὶ οἱ ἀνδρεῖοι καί ὑπερήφανοι νά ἔχουν τί τό κοινόν πρὸς τοὺς ταπεινοὺς, τοὺς περιφρονημένους καί ἀθλίους ραγιαδες;*» (βλ. Ἰωάννη Κονδυλάκη, *Τὰ Ἄπαντα*, σελ. 372-385).

Τεκμηριωμένες λεπτομέρειες γιά τά δεινά τοῦ κρητικοῦ λαοῦ κατά τοὺς χρόνους ἐκέ-

νους (καί γιά τόν κρυπτοχριστιανισμό) βλ. στήν *Ἱστορία τῆς Κρήτης* τοῦ Β. Ψιλάκη, τόμ. Γ', κεφ. Γ', «*Τὰ μετὰ τήν κατάκτησιν*», σελ. 1318 κ. ἔξ.

Μεταξὺ τῶν οἰκογενειῶν πού διαφύλαξαν ἐπὶ πολλές γενεές τήν κρυπτοχριστιανική ιδιότητα ξεχωρίζουν οἱ Κουρμούληδες, ἀλλά καί ἡ οἰκογένεια τῶν ἁγίων Τεσσάρων Νεομαρτύρων τῶν ἐκ Μελάμπων καί ἐν Ρεθύμνη μαρτυρησάντων τό 1824. Οἱ ἀνωτέρω (μπέηδες καί ἀγάδες προηγουμένως, ἀλλά ὑπερασπιστές τῶν χριστιανῶν ἀπὸ τίς θέσεις αὐτές) ἀποκαλύφθηκαν μέ τήν ἔκρηξη τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 στήν Κρήτη καί ἔλαβαν τά ὅπλα ὑπέρ τοῦ ἀγώνα. Κρυπτοχριστιανοὶ ἐπίσης ἦταν οἱ ἅγιοι Τέσσερις Μάρτυρες ἀπὸ τό Μελισσουργεῖο (Μελισσουργιό) Κισάμου Ἐμμανουήλ καί Μαρία καί τά παιδιά τους Γεώργιος καί Ἀνεζίνα, τῶν ὁποίων σώζεται ἐπίσης τό ἔγγραφο τῆς καταδικαστικῆς ἀπόφασης (ἀπὸ τό Ἱεροδικεῖο Χανίων) μέ συγκλονιστικές λεπτομέρειες.

Μετά τό Χάττι Χουμαγιούν (1856), μέ τό

όποιο ανέπνευσαν κάπως οί ραγιαδες, σημειώνεται στην Κρήτη άθροά προσέλευση «μουσουλμάνων» στis όθωμανικές άρχes, οί όποιοι δηλώνουν χριστιανοί (Ν. Άνδριώτης, ό.π., σελ. 13 καί 187), δυστυχώς όχι χωρίς έμπόδια καί διωγμούς – λεπτομέρειες βλ. στό άρχείο Π. Βλαστού, τόμ. 72, «Τό ζήτημα τής άνεξιθρησκείας έν Κρήτη», σελ. 117, 167, 201 κ.ά.

Έκτός αυτών, ή άπάντηση τοῦ μάρτυρα πρὸς τή σύζυγό του καί πρὸς τό όθωμανικό

ιεροδικείο, «Εγώ Χριστιανός έγεννήθηκα καί Χριστιανός θ' άποθάνω», εἶναι ή κλασική άπάντηση τών νεομαρτύρων στis όθωμανικές άρχes, τή συναντοῦμε σέ πολλές καταγραφές μαρτυρίων καί δέν φανερώνει άπλώς χριστιανική αυτοσυνειδησία καί γενναίο όμολογητικό φρόνημα, αλλά καί πνευματική κατάρτιση καί γνώση άλλων περιπτώσεων, πιθανόν έν Κρήτη (όπως τών άγίων Τεσσάρων έκ Κισάμου), πιθανόν έκτός Κρήτης, άφοῦ οί νεομάρτυρες ήδη θυσιά-

Εικ. 14

Εικ. 15

ζονταν σέ άλλες περιοχές τῆς τουρκοκρατούμενης Ρωμιοσύνης ἀπό δυόμισι αἰῶνες πρίν. Ἐδῶ μάλιστα τή συναντοῦμε καταγεγραμμένη, ὅχι σέ κάποια μαρτυρολογία ἢ συναξάρια γραμμένα ἀπό χριστιανούς, ἀλλά στό ἴδιο τό ἐπίσημο ὀθωμανικό ἔγγραφο τῆς καταδικαστικῆς ἀπόφασης, πράγμα πού μᾶς δίνει τήν πιό ἄμεση καί ἀδιαμφισβήτητη μαρτυρία γιά τήν αὐθεντικότητα αὐτῆς τῆς ἔκφρασης.

Μήπως ἐπρόκειτο γιά στερεότυπη φράση πού εἶχαν διδάξει σημαντικοί πνευματικοί πατέρες τῆς ἐποχῆς στά πνευματικά τους παιδιά ἀνά τήν ἐπικράτεια, γιά ν' ἀπαντοῦν ἔτσι σέ περίπτωση ἀνάκρισής τους;

Σημειωτέον ὅτι ἡ ἀπάντηση αὐτή – ὅλων τῶν νεομαρτύρων – χαρακτηρίζεται ἀπό ἔντονη τραγικότητα, γιατί οἱ μάρτυρες συνειδητοποιοῦσαν ἀπόλυτα ὅτι αὐτό τό «Χριστιανός θ' ἀποθάνω» ἦταν ζήτημα ὠρῶν ἢ ἡμερῶν καί μάλιστα πιθανόν ὁ θάνατός τους νά ἦταν ιδιαίτερα ἐπώδυνος...

Τά παραπάνω μᾶς ἐπιτρέπουν νά ὑποθέ-

σουμε ὅτι ὁ ἅγιος Ματθαῖος ἐσκόπευε ἐξ ἀρχῆς νά ζήσει ὡς κρυπτοχριστιανός. Ὅμως τά σχέδια τοῦ Θεοῦ προφανῶς ἦταν ἄλλα. Ἡ περίπτωσή του (ὅπως καί ἄλλες πού ἀναφέρονται στά ἔγγραφα τοῦ Ἱεροδικείου Ρεθύμνου, γιά τίς ὁποῖες βλ. παρακάτω) ἀποδεικνύει καί τό ριψοκίνδυνο τοῦ κρυπτοχριστιανισμοῦ, ἐφόσον ἡ ἀποκάλυψη ἐνός κρυπτοχριστιανοῦ σήμαινε μαρτυρικό θάνατο.

Ὡστόσο ὀφείλουμε νά ἐπισημάνουμε – μαζί μέ ἄλλους, πρό ἡμῶν – ὅτι τό πλῆθος τῶν ἀπλῶν χριστιανῶν, πού παρέμειναν φανερά σταθεροί στήν ἀγία πίστη τους καί ὑπέμειναν μυρίους βασάνους σέ ὅλη τή διάρκεια τῆς ζωῆς τους (τήν ὁποία συχνά συντόμευε δραματικά ἡ ἀγριότητα τῶν τυράννων), αὐτό εἶναι πού ἀσφαλῶς ἀξίζει κάθε ἔπαινο. Ἀκόμη καί οἱ ἀμέτρητοι φτωχοὶ ραγιαδες, πού ποτέ δέν πολέμησαν κατά τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλά ἔσκυβαν τό κεφάλι μέ φόβο ἐνώπιον τῶν ἀγάδων, τῶν μπέηδων, τῶν σπαχήδων καί τῶν γενιτσάρων (ἀλλά ποτέ δέν τούρκεψαν, οὔτε φαινομενικά, καί ποτέ δέν πρόδωσαν τήν

έθνική καί θρησκευτική τους συνείδηση, παρότι δέν ἠλπιζαν σέ κανενός εἶδους δικαίωση ἐπὶ τῆς γῆς), εἶναι ὅλοι ἀνεξαιρέτως σέ μεγάλο βαθμό ἥρωες καί ὁμολογητές ἢ καί μάρτυρες, γιατί ἀνά πᾶσα στιγμή διακινδύνευαν τή ζωή τους καί τή ζωή τῶν παιδιῶν τους, καί ὅμως, σηκώνοντας αὐτό τό σταυρό τοῦ διαρκοῦς μαρτυρίου τῆς συνειδήσεως, πορεύθηκαν καί ἄντεξαν αἰῶνες αἱμάτων καί πικρῆς δουλείας.

Εἶχε πνευματικό ὁ ἅγιος; Εἶχε κάποιον «ἀλείπτη» (προπονητή – ἔτσι χαρακτηρίζονται μεταφορικά καί οἱ ἐμψυχωτές καί καθοδηγητές τῶν νεομαρτύρων), ὅπως βλέπουμε σέ ἄλλους νεομάρτυρες ἀνά τήν ἐπικράτεια; Ἡ στερεότυπη ἀπάντηση πού ἔδωσε στόν ἱεροδίκη μᾶς ἐπιτρέπει νά εἰκάσουμε κάτι τέτοιο.

Ἦταν γιός ἱερέα. Ποῦ πῆγε ὅταν βγῆκε ἀπό τό σπίτι του, «ἐκλείσει τήν πόρτα μέ θυμό» καί ἔφυγε; Στό καφενεῖο; Μᾶλλον ὄχι. Σέ συγγενεῖς ἢ φίλους του κρυπτοχριστιανούς;

Ριψοκίνδυνο καί σχεδόν πρέπει νά τό ἀποκλείσουμε, ἂν καί ὄχι ἐντελῶς. Μετέβη στό Γερακάρι, στόν πατέρα του, πού πιθανόν ἦταν καί πνευματικός του; Πῆγε καί τοῦ τά ἀποκάλυψε ὅλα, ἀποχαιρέτισε μάνα καί κύρη καί γύρισε στή χώρα (στήν πόλη); Τούς εἶπε: «*Επιάσανέ με. Ἔχετε γειά. Στ' ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, μέ τήν εὐκή σας, πάω γιά τό μαχαίρι*»; Μήπως τούς τό διαμήνυσε μέ συγγενεῖς ἢ συγχωριανούς του, χωρίς νά φύγει ἀπό τή χώρα; Τό πιθανότερο, ἀφοῦ ἡ μετάβαση στό Γερακάρι, ὅπωςδῆποτε μέ ἄλογο, ἀπαιτοῦσε ὥρες καί δύσκολα θά ἐπέστρεφε αὐθημερόν (ἐκτός ἂν διανυκτέρευσε ἐκεῖ).

Πῆγε σέ κάποιον ἄλλο πνευματικό, κρυπτοχριστιανό ἱερέα πιθανόν καί ἴσως ὑποτιθέμενο ἱμάμη; Ἦρθε στά χαλάσματα κάποιου μοναστηριοῦ, ὅπου φώλιαζαν κουκουβάγιες καί σαῦρες (σκολόπες καί κολλισαῦρες) καί δίπλα στίς φωλιές τους προσευχόταν κάποιοι ἀθέατος, ἡλιοκαμμένος γέροντας ἡσυχαστής; Μήπως δέν ἀπομακρύνθηκε καθόλου ἀπό τή χώρα, ἀλλά ἀποσύρθηκε στό ναῖσκο τοῦ

Εικ. 16

άγιου Γεωργίου Γρόττα, τόν κρυμμένο στα σοκάκια της Παλιᾶς Πόλης (ὅπως καὶ σήμερα), κοντὰ στοῦ Μακρὺ Στενό, πού, ὡς φαίνεται, ἦταν ὁ μόνος ὀρθόδοξος ναὸς πού λειτουργοῦσε μέσα στὴν ὀθωμανικὴ λαίλαπα; Μήπως μπῆκε ἐκεῖ καὶ προσευχήθηκε, μόνος καὶ πιθανόν δακρυσμένος, ὡς σέ ἄλλη Γεθσημανῇ, ζητώντας ἀπὸ τὸν Κύριο τὴ δύναμη «πιεῖν τὸ ποτήριον καὶ βαπτισθῆναι τὸ βάπτισμα» τοῦ μαρτυρίου (πρβλ. *Ματθ.* 20, 22); Μήπως ὁ ἄγνωστος σέ μᾶς ἱερέας τοῦ 1700 στὸν ἅγιο Γεώργιο ἦταν ὁ πνευματικὸς του, πού τὸν συνάντησε μυστικά μέ κίνδυνο τῆς ζωῆς του, τὸν συμβούλευσε καὶ τὸν εὐλόγησε; Καὶ κατόπιν ὁ ἥρωικός νέος ἐπέστρεψε στοῦ σπίτι του καὶ περίμενε, καὶ ἐκεῖ τὸν βρῆκε καὶ «τὸν προσήγαγεν ὁ κλητὴρ τοῦ Ἱεροδικείου»;

Τὸν ξαναεῖδε ἡ γυναῖκα του; Τὸν ἀγάπησε ποτέ, μετάνιωσε γιὰ τὴν προδοσία; Τὸν συνάντησε ὁ πεθερὸς του; (Ὅποιο σκάνδαλο γιὰ τὴ μουσουλμανικὴ κοινότητα τοῦ Ρεθέμους!). Τί ἀνθρώπινες σκηνές διαδραμα-

τίστηκαν στό ἐνδιάμεσο; Δέ γνωρίζουμε, δέν ὑποπευόμαστε...

Πάντως δέν διέφυγε στά βουνά, δέν φυγοδίκησε, ἀλλά παρουσιάστηκε στόν καδῆ, αὐτός ὁ γαμπρός τοῦ πρώτου τῶν χασάπηδων, «ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν». Καί ἡ κατάληξή του ἦταν προδιαγεγραμμένη.

Ἀρνησὶθρησκοὶ καὶ κρυπτοχριστιανοὶ στή φρίκη τῆς ἐποχῆς

Στό βιβλίο *Ἐγγραφα Ἱεροδικείου...*, ἀναφέρονται πολλές ἀκόμη περιπτώσεις ἐξισλαμισμῶν. Ἐξάλλου, ὁ Σπύρος Μαρνιέρος, στό προμνημονευθέν ἄρθρο του (σελ. 3), κατονομάζει ἄλλον ἓνα Γερακαριανό ἐξωμότη, τόν Ἰωάννη, ὁ ὁποῖος ἀσπάστηκε τό Ἰσλάμ τό 1672 καί «“σαλαβαντίστηκε” Γιουσούφ» (ἀναφέρεται ἀπό τόν Ν. Σταυρινίδη, *Μεταφράσεις τουρκικῶν ἱστορικῶν ἐγγράφων ἀφορώντων εἰς τήν ἱστορίαν τῆς Κρήτης*, τ. Β', σελ. 153, ἔγγραφο ὑπ' ἀρ. 714). Παρατηρεῖ μάλιστα ὅτι, ἀντιθέτως, «ὁ Μαθιός ἢ Ματ-

θαῖος διασώζεται μόνο μέ τό χριστιανικό ὄνομά του. Κανενός δέν διασώζεται τό πατρικό ἐπώνυμο. Ὁ Μαθιός συγκριτικά μέ τόν Ἰωάννη διακρίνεται μέ τήν προσθήκη τοῦ πατρικοῦ ὀνόματος καί τοῦ πατρικοῦ ἀξιώματος καί ἀμφότεροι διακρίνονται μέ τόν τόπο τῆς καταγωγῆς τους».

Τό ἔγγραφο γιά τόν ἐξισλαμισμὸ τοῦ ἁγίου Ματθαίου, καθὼς καί ἐκεῖνο γιά τό γάμο του μέ τήν Αἰσέ, θά ὑπῆρχαν στό ἀρχεῖο τοῦ Ἱεροδικείου, ἀλλά δυστυχῶς θά περιλαμβάνονται στά ἀδόξως ἀπολεσθέντα τμήματά του.

Ἐκτός τῶν ἐξισλαμισμῶν, βλέπουμε ἐπίσης περιπτώσεις χριστιανῶν πού ἔδωσαν τό παιδί τους σέ Τούρκους ἀντί χρέους, ὅπως στίς σελ. 90-93 (καί θυγατέρα, μέ ὅ,τι μπορεῖ νά συνεπάγεται αὐτό), καθὼς καί στίς σελ. 97 καί 98 (παρόμοιες περιπτώσεις καί στό Ν. Σταυρινίδη *Μεταφράσεις τουρκικῶν ἱστορικῶν ἐγγράφων...*, σελ. 82-90). Στή σελ. 93 βλέπουμε πατέρα νά παραδίδει τό ἀγόρι του σέ Τούρκο γιά «νά τό τουρκέσῃ, νά τοῦ μάθῃ

γράμματα καὶ νά τό ἔχη εἰς τήν διάθεσίν του»!

Ἐντοπίζονται συγχρόνως καί ἄλλες περιπτώσεις ἐξιλαμισθέντων, μέ διαφορετικῇ κατάληξη: (α) αὐτοκτονία μέ ἀπαγχονισμό (σελ. 41), ἡ ὁποία χρονολογεῖται στό ἔτος 1657 (ἔνδεκα χρόνια μετά τήν κατάληψη τοῦ Ρεθύμνου), (β) ἐξιλαμισθέντα, ὁ ὁποῖος «ἀπηρνήθη τήν νέαν του θρησκείαν καί ἐξηφανίσθη εἰς ἄγνωστον διεύθυνσιν» τό 1659 (σέλ. 83-84), καθώς καί (γ) ἕναν κρυπτοχριστιανό (αἰχμάλωτο πολέμου «ἐκ τοῦ χωρίου Σφακιά», πού ἐξιλαμίσθηκε φαινομενικά), πού δροῦσε παράλληλα ὡς ἀντάρτης, καταγγέλθηκε ὁμοίως ἀπό τή μουσουλμάνα σύζυγό του καί ἐξαφανίστηκε φυγοδικώντας τό ἔτος 1699 (σελ. 113-114). Καί φυσικά τόν νεομάρτυρα Ἰωάννη ἀπό τά Ἀκτοῦντα, πού θανατώθηκε γιά τήν πίστη του, ὅπως προαναφέραμε, καί ἀσφαλῶς πρέπει νά θεωρηθεῖ ἅγιος τῆς Ἐκκλησίας μας (σελ. 268-269), ἐνῶ ἀναφέρεται καί ἀπό τό χωριό Ἀσώματος Ἀγίου Βασιλείου «ὁ μουρτάτης (διπρόσωπος) Μεχμέτ», ὁ ὁποῖος «ἐν ᾧ εἶχε ἐξιλαμισθῇ μετε-

νόησε... καί ἐπειδή ἐγύρισε (εἰς τήν θρησκείαν του) τόν ἐσκότωσαν» (σελ. 311, ἐγγραφο ὑπ' ἀρ. 346). Ἐδῶ πιθανόν ἔχουμε καί τρίτη περίπτωση νεομάρτυρα, ἄν καί ἀπό τό Ἱεροδικεῖο γίνεται προσπάθεια ἀναίρεσής της μέ μουσουλμάνους μάρτυρες πού διαβεβαίωσαν ὅτι ὁ ἀναφερόμενος «ἦτο Τοῦρκος».

Ἰδιαίτερα ἐντυπωσιάζει ὅμως –καί προκαλεῖ θλίψη– ἡ περίπτωση ἑνός ἄλλου κρυπτοχριστιανοῦ, ἀπό χωριό τῆς ἐπαρχίας Ἀμαρίου, ὁ ὁποῖος ὑπηρετοῦσε ὡς ἀπλός στρατιώτης στήν «ἀδελφότητα τῶν Γιαντισάρων» καί ἦταν ὑπρέτης τοῦ «ἐξέχοντος Γιαντισάρου Ἀχμέτ Βέη». Ὁ τελευταῖος τόν κατήγγειλε ὅτι «εἶναι μουρτάτης (=διπρόσωπος, προσποιούμενος τόν Τοῦρκον)». Ὁ κατηγορούμενος Ἀχμέτ τοῦ Ἀβδούλ, μέ πάτερὰ ἐπίσης ἐξιλαμισθέντα (ὅπως φαίνεται ἀπό τό ὄνομα), ὁδηγήθηκε μέ συνοδεία στό Ἱεροδικεῖο καί ἐκεῖ ἐρωτήθηκε: «Νά δώσης ἐξηγήσεις ἐπὶ τῆς διαδόσεως. Νά μᾶς δηλώσης εἶσαι Τοῦρκος (δηλ. μουσουλμάνος) ἢ δέν εἶσαι;». Ἐκεῖνος ἀπάντησε: «Δέν εἶμαι Τοῦρ-

κος, ἀλλά δέχομαι νά γίνω» καί «ᾤμωσε τό Σύμβολον τῆς πίστεως καί τό ὄνομα τοῦ Προφήτου εἰπών: “Ὁμολογῶ ὅτι εἶναι ἕνας ὁ Θεός. Καί ὁμολογῶ ὅτι ὁ Μωάμεθ εἶνε ὁ ἀγαπητός αὐτοῦ Προφήτης”».

Ἐντύπωση προκαλεῖ ἡ διαταγή τοῦ Διοικητοῦ τῶν Γενιτσάρων, πού φανερώνει τήν καχυποψία τῶν ὀθωμανικῶν ἀρχῶν: «Ἐπειδή ὁ ἀναφερόμενος Αχμέτ ἦτο μουρτάτης, μετά τήν προσχώρησίν του εἰς τήν θρησκείαν τοῦ Ἰσλάμ ν’ ἀποσταλῇ εἰς τό Ἡράκλειον».

Τά ἀνωτέρω, ἀναφερόμενα στά Ἑγγραφα Ἱεροδικείου..., σελ. 127, μέ ἡμερομηνία 25 Ὀκτωβρίου 1112 (1700), δηλ. ὀκτῶ μῆνες μετά τήν καταδίκη τοῦ ἀγίου Ματθαίου (πού προφανῶς εἶχε γίνει πασίγνωστη στό νομό καί ἴσως ἤδη νά μήν ἦταν ἡ μόνη), φέρνουν ἐνώπιόν μας τή σκληρή πραγματικότητα, ὅτι δέν εἶναι εὐκολη ἡ ὁμολογία πίστεως μέ τή βεβαιότητα τοῦ μαρτυρίου, ἀλλά ἀπαιτεῖ σθένος καί πνευματικό ὑπόβαθρο πού ποτέ δέν τό διαθέτουν ὅλοι. Καί μάς καλεῖ σέ προβληματισμό καί αὐτοκριτική, γιά τό κατά

πόσον ἐμεῖς ἀρνούμαστε τό Χριστό στήν καθημερινή μας ζωή ἢ ἔστω Τόν πληγώνουμε ἀμαρτάνοντας, χωρίς νά ἀπειλεῖ τό κεφάλι μας κανένα ξίφος.

Μεγάλο ὄγκο συνταρακτικῶν ἀφηγήσεων, πού φανερώνουν τά δεινά τῶν ὑπόδουλων χριστιανῶν τῆς τουρκοκρατούμενης Κρήτης, συναντοῦμε καί στό μνημειῶδες ἔργο τοῦ Νικολάου Σταυρινίδη *Μεταφράσεις τουρκικῶν ἱστορικῶν ἐγγράφων ἀφορώντων εἰς τήν ἱστορίαν τῆς Κρήτης*, τ. 1-5, Ἡράκλειον 1975-1985. Ἐκεῖ βλέπουμε καί περιπτώσεις ἀνδρῶν πού ἀρνήθηκαν νά ἐξιλαμισθοῦν, ἐνῶ οἱ γυναῖκες τους ἐξιλαμίσθηκαν, καί ὁ ἱεροδίκης διαλύει τοὺς γάμους τους (π.χ. τόμ. Α΄, σελ. 139, τόμ. Β΄, σελ. 91).

Ἡ παλαιότητα τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἀγίου Ματθαίου

Ἡ γέννηση τοῦ ἀγίου τοποθετεῖται ἀπό τοὺς π. Μ. Λίτινα καί π. Π. Σακελλαρίδη (ὁ.π.) «περί τό 1670»· συνεπῶς, ὁ ἅγιος μαρτύ-

ρησε σέ ηλικία περίπου 30 ἐτῶν – ἴσως καί νεότερος.

Ἡ καταδικαστική ἀπόφαση κατά τοῦ ἁγίου Ματθαίου φέρει χρονολογία 1112, ἔτος Ἐγίρας, κατά τό μουσουλμανικό χρονολόγιο. Ὁ μεταφραστής τοῦ ἐγγράφου καί συνεργάτης τοῦ *Βήματος* Ρεθύμνης Ἐσάτ Σιδεράκις ἀντιστοιχίζει τή χρονολογία αὐτή στό χριστιανικό ἔτος 1697, χρονολογία πού παραθέτει καί ὁ Σπ. Μαρνιέρος, ἀναδημοσιεύοντας τό ἔγγραφο στά *Κρητολογικά Γράμματα*, καί ἐπαναλαμβάνεται καί ἀπό ἄλλους, ἐνῶ ὁ Ἐμμ. Γενεράλις, ὅπως προαναφέραμε, εἶχε καταγράψει τή χρονολογία 1696, ἴσως ἐκ παραδρομῆς.

Ὡστόσο, στό βιβλίο *Ἐγγραφα Ἱεροδικείου...* τό ἔγγραφο παρατίθεται μέ χρονολογία 1700, ἀφοῦ, ὅπως ἐπισημαίνει ὁ Γ. Παπιομύτογλου στήν εἰσαγωγή, σελ. 17-18, «τό σημεῖο στό ὁποῖο ὑστερεῖ ὁ Σιδεράκις εἶναι ἐκεῖνο τῆς χρονολόγησής τῶν ἐγγράφων καί συγκεκριμένα τῆς μετατροπῆς τῆς μουσουλμανικῆς χρονολογίας σέ χριστιανική. Ἔτσι

ἐνῶ τό ἔτος Ἐγίρας εἶναι κατά κανόνα σωστό, ἡ μετατροπή του σέ χριστιανικό εἶναι πάντοτε λανθασμένη». Στό βιβλίο, ὅπως ἀναφέρεται στή σελ. 18, γιά τή μετατροπή τοῦ ἔτους Ἐγίρας σέ χριστιανικό, χρησιμοποιήθηκαν οἱ πίνακες τοῦ Α. CarPELLI: *Encyclopedie de la Pleiade, Ἱστορία καί μέθοδοί της: Παράρτημα (Χρονολογικοί πίνακες)*, ΜΙΕΤ, Ἀθήνα 1989, σελ. 117-127.

Ἡ μετατροπή τοῦ ἔτους Ἐγίρας στό ἀντίστοιχο χριστιανικό ἔτος ὑπολογίζεται μέ τόν τύπο: $\gamma = (0,97023 \times \iota) + 621,57$, ὅπου γ εἶναι ἡ χριστιανική χρονολογία (τό γ σημαίνει γρηγοριανό ἡμερολόγιο, ἀλλά ἀντιστοιχεῖ καί στό ἰουλιανό) καί ι ἡ ἰσλαμική (μουσουλμανική), ἐν προκειμένῳ 1112. Τό 621,57 ἰσοδυναμεῖ μέ τήν ἡμερομηνία 16 Ἰουλίου 622 μ.Χ., κατά τήν ὁποία ὁ Μωάμεθ διέφυγε ἀπό τή Μέκκα στή Μεδίνα, ὅπου ἐπικράτησε καί ἱδρυσε τήν πρώτη μουσουλμανική κοινότητα.

Βάσει τοῦ συγκεκριμένου τύπου καταλήγουμε ὄντως στό ἔτος 1700 μ.Χ. ὡς ἔτος τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἁγίου.

Ἡ χρονολόγηση αὐτή ἀποδεικνύει τό μαρτύριο τοῦ ἁγίου Ματθαίου ὄχι μόνον ὡς τό παλαιότερο, μέχρι σήμερα, καταγεγραμμένο μαρτύριο Ρεθυμνίου νεομάρτυρα, ἀλλά καί τό δεύτερο παλαιότερο ἐπὶ κρητικοῦ ἐδάφους, μετὰ τό μαρτύριο τῶν ἁγίων Ἐμμανουήλ, Μαρίας, Γεωργίου καί Ἀνεζίνας ἀπό τό Μελισσουργιό Κισάμου (ἔτος Ἐγίρας 1092, δηλ. 1681 μ.Χ.). Αὐτοί (μαζί μέ τόν ἅγιο Ματθαῖο) εἶναι οἱ παλαιότεροι γνωστοί Κρήτες νεομάρτυρες μετὰ τήν ὀθωμανική κατάκτηση τοῦ νησιοῦ καί οἱ δεύτεροι παλαιότεροι καταγεγραμμένοι Κρήτες νεομάρτυρες γενικῶς, μέ ἀμέσως προηγούμενο, καί πρῶτο, τόν ἅγιο Μᾶρκο τόν ἐν Σμύρνῃ, κρητικῆς καταγωγῆς, ὁ ὁποῖος ὅμως ἔζησε στή Σμύρνη καί μαρτύρησε ἐκεῖ στίς 14 Μαΐου 1643, δύο ἔτη πρὶν τήν ὀθωμανική εἰσβολή στή Μεγαλόνησο. Τό μαρτύριο τοῦ ἁγίου Ματθαίου (1700) συνέβη μόλις 54 ἔτη μετὰ τήν ὀθωμανική κατάκτηση τοῦ Ρεθύμνου, 31 ἔτη μετὰ τήν πτώση τοῦ Χάνδακα (Ἡρακλείου) καί 124 ἔτη πρὶν ἀπό τό μαρτύριο

τῶν ἁγίων Τεσσάρων Νεομαρτύρων τῶν ἐκ Μελάμπων.

Ἐδῶ κλείνουμε τήν ἀναφορά μας. Τό κείμενο αὐτό ἀφιερώνεται στή μνήμη τοῦ Σπύρου Μαρνιέρου, μέ τήν εὐχή, ὁ Κύριος νά ἀναπαύσει τήν ψυχή του καί τήν ψυχή κάθε συνανθρώπου μας πού ἀναφέρεται ἐδῶ, διά τῶν πρεσβειῶν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καί τοῦ ἁγίου νεομάρτυρος. Ἀμήν.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γιάννης Ζ. Παπιομύτογλου (έπιμ.), *Έγγραφα Έεροδικείου Ρεθύμνης, 17ος – 18ος αιώνας. Οί μεταφράσεις του “Βήματος” Ρεθύμνης*, Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Ρεθύμνου 1995.

Σπύρος Άπ. Μαρνιέρος, «ΕΝΑΣ ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΜΑΡΤΥΣ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ», *Κρητολογικά Γράμματα* 7/8 (1993), σελ. 3-6.

Γιάννης Παπιομύτογλου, «Σπύρος Μαρνιέρος», στο ιστολόγιο Rethymniates/Ρεθυμνιάτης (<http://rethymniates.blogspot.gr/>) 23 Ιανουαρίου 2017.

Κρητικόν Πανάγιον, ήτοι Άκολουθία Πάντων τών έν Κρήτη Αγίων, Έκδοσις Έερās Έπαρχιακής Συνόδου τής Έκκλησίας Κρήτης, Έράκλειο 2001, τ. Γ΄.

Άρχιμανδρίτου π. Χρυσοστόμου Παπαδάκη, *Κρητική Παρακλητική, ήγουν Παρακλητικοί Κανόνες εις Αγίους, Σεπτάς Εικόνας και Έερά Προσκυνήματα τής Κρήτης*, τ. Β΄, έκδ. Έερās Μεγίστης Μονής Βατοπεδίου, Άγιον Όρος χ.χ.

Πρωτ. Παντελεήμων Σακελλαρίδης, *Άγιοι και*

Όσοι τής Έερās Μητροπόλεως Ρεθύμνης και Αύλοποτάμου, Ρέθυμνο 2009.

Πρωτ. Μιχαήλ Λίτινας, «Ο Άγιος Νεομάρτυς Ματθαίος ό έκ Γερακαρίου», περιοδικό Όρθόδοξη Μαρτυρία, έκδ. τής Έερās Μητροπόλεως Λάμπης, Συβρίτου και Σφακιών, τ. 27, Ιανουάριος – Φεβρουάριος 2003, σελ. 13-14.

Νικόλαος Σταυρινίδης, *Μεταφράσεις τουρκικών ιστορικών έγγραφων άφορώντων εις τήν ιστορίαν τής Κρήτης*, τ. 1-5, Έράκλειο 1975-1985.

Άγιος Νικόδημος ό Άγιορείτης, *Νέον Μαρτυρολόγιον*.

Άθανάσιος Γ. Μάργαρης (έπιμ.), Άγίων Μακαρίου Κορίνθου, Νικοδήμου Άγιορείτου, Νικηφόρου Χίου, Άθανασίου Παρίου, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων*, έκδ. «Όρθόδοξος Κυψέλη», Θεσσαλονίκη 1989.

Παῦλος Βλαστός, χειρόγραφο άρχείο, τόμ. 57, 58, 72 κ.ά., Ιστορικό Άρχείο Κρήτης, Χανιά.

Βασίλειος Ψιλάκης, *Ιστορία τής Κρήτης* από της άπωτάτης άρχαιότητος μέχρι τών καθ΄ ήμάς χρόνων, τόμ. Γ΄, έκδ. Μινώταυρος, Χανιά Κρήτης, χ.χ.

Ἰωάννης Δ. Μουρέλος, *Ἱστορία τῆς Κρήτης*, Ἡράκλειον Κρήτης 1931, τόμ. Α'.

Θεοχάρης Δετοράκης, *Ἱστορία τῆς Κρήτης*, ἔκδ. Μύστις, Ἡράκλειο Κρήτης 1990.

Νικόλαος Π. Ἀνδριώτης, *Κρυπτοχριστιανικά Κείμενα*, Ἐθν. Βιβλιοθήκη, δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρίας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Θεσσαλονίκη 1974.

Παπαδάκης Χαρίδημος, *Ἅγιος Γεώργιος τῆς Γρόττα*, ἄρθρο στὴν ἱστοσελίδα «Ἄγωνα Γραμμῆ» (<https://agonigrammi.wordpress.com/>), 16 Ἰουνίου 2009.

Ἰωάννης Κονδυλάκης, *Τὰ Ἄπαντα*, ἔκδ. Ἀηδῶν, Ἀθήναι 1961.

Στέργιος Γ. Σπανάκης, *Πόλεις καὶ χωριά τῆς Κρήτης στό πέρασμα τῶν αἰώνων*, Ἡράκλειο 1991.

Εὐαγγελία Μπαλτᾶ – Mustafa Oguz (ἔκδοση, μετάφραση, σχολιασμός), *Τὸ Ὄθωμανικὸ Κτηματολόγιο τοῦ Ρεθύμνου*, Ἰνστιτούτο Νεοελληνικῶν Ἑρευνῶν – Ἱστορική καὶ Λαογραφική Ἑταιρεία Ρεθύμνης, Ρέθυμνο 2007.

Σπύρος Ἀπ. Μαρνιέρος, *Ἀγρίμια τοῦ Κέντρου* – *Ὁ Τουρκομᾶχος Ἰωάννης Τάταρης (1850-1897)*, Ρέθεμνος 1999.

Φώτιος Κόντογλου, *Ἐκφρασις τῆς Ὁρθοδόξου Εἰκονογραφίας*, τόμος 1ος, ἔκδ. «Ἀστήρ», Ἀθῆναι ³1993.

Τυπικὸν τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἔκδοσις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἠλεκτρονικὴ δημοσίευση στὸν ἰστότοπο <http://www.ec-patr.org/gr/typikon/>.

Μικρὸν Τυπικὸν κατὰ τὸ Τυπικὸν τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἐκδόσεις Παναγόπουλος.

Λήμματα «*Ἰσλαμικὸ ἡμερολόγιο*» καὶ «*Ἔτος Ἐγίρας*» στὴν el.wikipedia.org.

A. Cappelli: *Encyclopedie de la Pleiade*, *Ἱστορία καὶ μέθοδοι της: Παράρτημα* (Χρονολογικοὶ πίνακες), ΜΙΕΤ, Ἀθήνα 1989.

«Ἀποστασία», θεματικὴ ἐνότητα μὲ σειρὰ ἁρθρῶν στὸν ἰστότοπο «Greek Murtadeen: Ἕλληνες ἀποστάτες ἀπὸ τὸ Ἰσλάμ» (<https://greekmurtadeen.wordpress.com/>).

Νίκος Δερεδάκης, «*Ἡ παραδοσιακὴ κρητικὴ φορεσιά στό πέρασμα τοῦ χρόνου*» στό ἱστολόγιό του (<http://deredakis.blogspot.com>), 31 Δεκεμβρίου 2008.

Εικ. 17, 18

Εὐχαριστοῦμε τούς πατέρες, Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτη Ἀθανάσιο Καραχάλιο, Πρωτοσύγκελλο τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Λάμπης, Συβρίτου καί Σφακιῶν, Αἰδес. Πρωτοπρεσβύτερο Μιχαῖλ Λίτινα, ἐφημέριο Γερακαρίου, καί Αἰδес. Στεφανῆ Νίκα, ἐφημέριο Λευκογείων, καθώς καί τούς ἐν Κυρίῳ ἀδελφούς μας Μιχαῖλ Τρούλη, Ἰωάννη Παπιομύτογλου, Ἐμμανουήλ Ρουκούδη, Ἰωάννη Κοκονᾶ καί τό ξεῦγος Μιχαῖλ καί Αἰκατερίνης Κουτελιδάκη γιά τή συμβολή τους στήν ἰχνηλάτηση τῆς ζωῆς καί τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἁγίου Ματθαίου.

Ἰδιαίτέρως εὐχαριστοῦμε ἐξάλλου τούς ἐν Κυρίῳ ἀδελφούς μας: Ἀντώνιο Λίτινα (καθοριστική ἢ συμβολή του), τό προσωπικό τῆς Δημόσιας Κεντρικῆς Βιβλιοθήκης Ρεθύμνου, καθώς καί τούς κατοίκους τοῦ Γερακαρίου, γιά τήν ἀμέριστη ὑποστήριξη καί τή συμβολή τους.

Παραπλεύρως: Ἡ ἑορτή τοῦ ἁγίου Ματθαίου, Ρέθυμνο 2017. Ομιλητής ὁ Ἄρχων Ἱερομνήμων τῆς Ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας κ. Μιχαῖλ Τρούλης.

Ἀπολυτίκιον. Ἦχος α΄. Τῆς ἐρήμου πολίτης.

Τοῦ Σταυροῦ τῷ σημείῳ εὐσεβῶς σφραγιζόμενος, κατ' Ἀγαρηνῶν τῆς ἀπάτης, ὦ Ματθαῖε, ἐχώρησας, καὶ ἥσυχνας αὐτὴν σφαγιασθεῖς, τῷ ξίφει ὥσπερ ἄκακος ἀμνός· διὰ τοῦτο τῶν Μαρτύρων ἐν οὐρανοῖς, ἡξίωσαι εὐκληρίας· δόξα τῷ σὲ ἰσχύσαντι Χριστῷ, δόξα τῷ σὲ θαυμαστώσαντι, δόξα τῷ δωρησαμένῳ σε ἡμῖν πρέσβυν ἀκοίμητον.

Ἔτερον. Ἦχος γ΄. Θείας πίστεως.

Θεῖον βλάστημα Γερακαρίου, καὶ ἀγλαῖσμα τῆς Κρητονήσου, ἀνεδείχθης, Ματθαῖε μακάριε, ἐν τῇ Ρεθύμνῃ, Μαρτύρων τό στάδιον, ἀκαταπλήκτω τελέσας φρονήματι· ὅθεν πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ, δεόμεθα, δωρήσασθαι ἡμῖν τό μέγα ἔλεος.

Κοντάκιον. Ἦχος πλ. δ. Τῇ Ὑπερμάχῳ.

Γερακαρίου τὸν βλαστὸν τὸν εὐθαλέστατον, τὸν ἐν Ρεθύμνῃ κραταιῶς ἀνδραγαθήσαντα, εὐφημήσωμεν Ματθαῖον ἐν κατανύξει· ἐν ὑψίστοις γὰρ Κυρίῳ παριστάμενος, τὰ τῆς χάριτος πηγάζει ρεῖθρα ἅπασι, τοῖς κραυγάζουσι· χαίροις Μάρτυς μακάριε.

Ὁ Οἶκος.

Τὸν Σταυρὸν ὥσπερ ὄπλον, περιφέρων Ματθαῖε, ἐχώρησας στερρόως κατὰ πλάνης, τῶν ἀσεβῶν ἀγαρηνῶν, καὶ τὰ ὑψώματα τούτων κατέβαλες· διὸ ὡς Μάρτυς ἄριστος, ἀκούεις παρ' ἡμῶν τοιαῦτα.

Χαῖρε, τὸ σκεῦος τῆς εὐψυχίας· χαῖρε, ὁ οἶκος τῆς εὐσθενείας.

Χαῖρε, εὐσεβοῦς ρίζουχίας ἐκβλάστημα· χαῖρε, κραταιᾶς παρρησίας ἐκπύρσευμα.

Χαῖρε, μάχαιρα ἀμφίστομος, κατ' ἐχθρῶν τῶν ἀσεβῶν· χαῖρε, σθένος ἀκατάπληκτον, χριστωνύμων εὐσεβῶν.

Χαῖρε, Γερακαρίου τὸ ἀμάραντον ἄνθος· χαῖρε, τῆς Κρητονήσου ἀναφαίρετον κλέος· χαῖρε, Χριστοῦ ὀπλίτης ἀχειρῳτος· χαῖρε, ἡμῶν προστάτης ἀκοίμητος.

Χαῖρε, Σταυροῦ τῇ δυνάμει ἀθλήσας· χαῖρε, ἐχθροῦ τὰς παγίδας πατήσας.

Χαίροις, Μάρτυς μακάριε.

Μεγαλυνάρια

Χαίροις ὁ οὐράνιος Ἀθλητής, ὁ ἐν τῇ
Ῥεθύμνῃ, μαρτυρήσας διὰ Χριστόν· χαίροις
ὁ τὸ κέρας, συντρίψας τῶν ἀπίστων, τῇ σῇ
ὁμολογίᾳ, Ματθαῖε ἔνδοξε.

Τοῦ Γερακαρίου ἄνθος τερπνόν, κλέος τῆς
Ῥεθύμνης, καὶ τῆς Κρήτης πάσης πυρσός,
ὥφθης ὦ Ματθαῖε, σῇ κραταιᾷ ἀθλήσει, δι'
ἧς ἐχθρὸν καθεῖλες, τὸν πολυμήχανον.

Λαϊκὴ ρίμα σύγχρονου
Ρεθεμνιώτη στιχουργοῦ
γιὰ τὸν ἅγιο νεομάρτυρα
Ματθαῖο τὸν ἐκ Γερακαρίου

Καὶ τὰ βουνά ἄς ραῖσουνε
κι οἱ πέτρες ἄς θρηνοῦνε
καὶ τὰ πουλιά στ' ἀνάπλαγα
γιὰ τὸ Μαθιὸ νά ποῦνε.
Καὶ τὰ κοπέλια ἄς μάθουνε
κι οἱ γι-ἄντρες ἄς τ' ἀκούσου,
πὼς ἐορτάζουσιν ντονε
τσί δεκοχτώ τ' Αὐγούστου.
Τὸ χίλια ἐφτακόσια,
πρῶτῃ τοῦ Μάρτη μπαίνει,
ὄντε ντόν ἔσφαξ' ἡ Τουρκιά
ἡ χιλιοπλανεμένη,
γιατί τὸν ἐκατάδωκεν
ἡ μαύρη¹ ντου γυναίκα
καὶ πέντε τὸν ἀρπάξασιν
κι ἐσέρνα' ντονε δέκα!

1. μαύρη: ταλαίπωρη

Σάν ἔφταξεν εἰς τοῦ καντῆ,
θάνατο δέ φοβᾶται,
μόνο τοῦ λέει ἀντρίστικα
πώς Χριστιανός λογαῖται.
Κι ἐκεῖνος βγάνει ἀπόφαση:
«Κόψετε τό λαιμό ντου,
γιατί τόν εἶδεν ἡ Ἀἰσέ
νά κάνει τό σταυρό ντου!
Τοῦρκο τόν ἐθαρροῦσαμε
γ-καί Χριστιανός ἐφάνη
καί νά πομείνει ἀζωντανός
δέν τό 'πε ντό Κοράνι!».
Μά κεῖνος βγαίνει ὁλόχαρος
σάν τόν ἀετό στά ὕψη
καί Τοῦρκος δέν τόν ἔκαμε
τήν κεφαλή νά σκύψει.
Σ' ἓνα μ-παλάτι ὁλόχρυσο
τόν ἔβαλες, Χριστέ μου,
τό σέβας τοῦ Γερακαριοῦ,
τό φέγγος τοῦ Ρεθύμνου.
Βλέπε τήν, ἄγιε τοῦ Θεοῦ,
τή Γῆς τήν οἰκουμένη,
κι οὔλοι πού σέ σκοτώσανε
νά 'ναι συχωρεμένοι.

Κι ὅποιοι θά σ' ἐορτάζουνε,
σ' ὅ,τι καιρούς καί χρόνους,
φέρνε τσι στήν παράδεισο
κι εἰς τοῦ Χριστοῦ τσί θρόνους...

**Μαντινάδες τοῦ λαϊκοῦ ποιητῆ
Κωστή Κοντογιάννη
ἀπό τίς Πρασσές Ρεθύμνου
γιά τόν ἅγιο Ματθαῖο**

Ἡ Κρήτη βγάνει ἄγιους
κι ἀθρώπους τῷ γραμματάω
καί ἱστορία ἔγραψε
μέ τσ' ἄντρες τῶν ἀρμάτω.

Γι' αὐτό ἀνάβομε κερί
στόν ἅγιο Ματθαῖο.
Τό Γερακάρι ἔκαμε
ἀκόμη πιό σπουδαῖο.

Ἀπόσπασμα ἀπό πολὺστιχη ρίμα πού συνόδευσε
τό ταξίδι τοῦ «Λαογραφικοῦ Ὁμίλου Τζανιδάκη»
στήν Αὐστραλία, Μάιος 2018.